

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**Poutní místo ve staletích:
Historie a současnost poutního místa
Neratov v Orlických horách**

Vedoucí práce: prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Bc. Eva Křížová

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky

Ročník: II.

Forma studia: Kombinovaná

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 30. dubna 2019

Bc. Eva Křížová

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu prof. PaedDr. Martinu Weisovi, ThLic., Th D, za metodické vedení, cenné rady, připomínky a podporu při zpracování této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat P. Mons. Josefu Suchárovi, administrátorovi farnosti Neratov, Ing. Antonínu Nekvindovi a Sdružení Neratov za poskytnutí informací a materiálů. Děkuji celé své rodině za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 Historie rozvoje regionu	8
1.1 Počátky osídlování.....	8
1.2 Druhá etapa osídlování.....	9
2 Obec Neratov.....	10
2.1 Pověst o založení osady Bärnwald	11
2.2 Nejstarší doložené zprávy o Neratově	11
2.3 Původ a vývoj názvu obce.....	12
2.4 Kronikář Eduard Alliger	13
2.5 Jánský most v Bärnwaldu.....	14
2.6 Škola v Bärnwaldu.....	15
3 Kostel Nanebevzetí Panny Marie	16
3.1 Historie kostela do poloviny 17. století	16
3.2 Vznik poutního místa v Neratově	18
3.3 Výstavba nového kostela v letech 1723 - 1733.....	22
3.4 Architektonické řešení stavby a vybavení kostela.....	23
3.4.1 Exteriér kostela	24
3.4.2 Interiér kostela	25
3.4.3 Stavba a výzdoba schodiště	28
4 Historie poutního místa od konce 16. století do roku 1989	29
4.1 Farnost Bärnwald (Neratov).....	29
4.2 Duchovní správa v Bärnwaldu (Neratově) od roku 1768 do roku 1946.....	32
4.3 Duchovní správa v Neratově od roku 1946 do současnosti	33
4.4 Zkáza kostela a jeho osud po roce 1945	34
5 Obnova poutního kostela po roce 1989	38
5.1 Myšlenka obnovy Neratova a P. Josef Suchár	38
5.2 Počátek obnovy Neratova.....	40
5.3 Sdružení Neratov	42
5.3.1 Chráněné bydlení	43
5.3.2 Chráněné dílny	43
5.3.3 Stručná historie činnosti Sdružení Neratov	46
5.4 Rekonstrukce poutního kostela.....	51
5.4.1 Realizované opravy a úpravy kostela.....	51
5.4.2 Výhledové stavební plány v Neratově	57
6 Život v dnešním Neratově.....	58
6.1 Ubytování, stravování a ostatní služby	59
6.2 Kulturní a jiné společenské akce	60

6.3 Podporovatelé a sponzoři Sdružení Neratov	62
7 Svědectví pamětníků z Neratova	62
7.1 Alois Heinrich Galle	63
7.2 Ing. Klement Neugebauer	65
ZÁVĚR	68
Seznam literatury.....	69
Elektronické zdroje.....	71
Seznam zkratek	72
Slovník odborných výrazů	73
Seznam příloh.....	75

ÚVOD

Česká republika je krásnou zemí s rozsáhlým kulturním a historickým dědictvím. Vedle krás přírody patří neodmyslitelně k rázu české krajiny, nejen hrady a zámky, ale též kostely a kaple. Právě mnoho kostelů a kapliček má v sobě ukryté příběhy, které by mohly vyprávět.

Jedním z takových kostelů je i poutní kostel v obci Neratov, nacházející se nedaleko Rokytnice v Orlických horách. Krása tohoto malebného místa, nádherný obrovský kostel Nanebevzetí Panny Marie a jeho rozsáhlá mnohaletá oprava spojená s nadšením zdejších lidí mě přivedly k myšlence zpracovat o této lokalitě diplomovou práci.

Cílem mé práce je popsat rozvoj regionu a zjistit nejstarší doložené zprávy o Neratově. Dalším cílem práce je sepsat historii kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově a jeho architektonické řešení a zároveň zpracovat historický vývoj tohoto poutního místa od 16. století do roku 1989. Následujícím cílem této práce je sepsat obnovu poutního chrámu po roce 1989 a současně popsat život v dnešním Neratově. Posledním cílem této práce je zjistit alespoň některé žijící pamětníky z Neratova z období 2. světové války, kontaktovat je a v případě možnosti sepsat jejich svědectví.

V první kapitole mé práce popíšu počátky osídlování horské části Orlických hor a také druhou etapu osídlování a vliv kolonizace na rozvoj zdejšího regionu.

Ve druhé kapitole chci uvést pověst o založení osady Bärnwald a nejstarší doložené zprávy o Neratově. Zároveň zde také popíšu původ a vývoj názvu obce a představím osobnost místního kronikáře Eduarda Alligera. V závěru této kapitoly chci popsat stavbu důležitého mostu v Bärnwaldu a založení a provoz místní školy.

Ve třetí kapitole chci pojednat o historii kostela do poloviny 17. století a vzniku poutního místa v Neratově. Zároveň zde popíši architektonické řešení stavby a vybavení kostela.

Ve čtvrté kapitole se chci zabývat historií poutního místa včetně jeho duchovní správy od konce 16. století do roku 1989.

V páté kapitole chci systematicky pojednat o obnově poutního kostela po roce 1989, a to od počáteční myšlenky až po rekonstrukci do současné podoby.

V šesté kapitole chci popsat život v dnešním Neratově a uvést možnosti rekreace pro jeho návštěvníky a také se zmínit o kulturních a společenských akcích v této oblasti.

V poslední kapitole se chci pokusit najít a kontaktovat žijící rodáky a pamětníky Neratova z období druhé světové války a zároveň zpracovat jejich svědectví.

Pro zpracování daného tématu diplomové práce jsem použila následující metody práce: studium dostupné historické a odborné literatury, analýzu stavu Neratova v minulosti a současnosti, syntézu získaných poznatků a zpracování svědectví žijících pamětníků a rodáků z Neratova.

Prameny pro zpracování práce jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

1 Historie rozvoje regionu

Oblast okolo hřebene Orlických hor a také řek Divoké a Tiché Orlice oplývá neobyčejným půvabem. Kromě hezké krajiny zde můžeme obdivovat i mnoho cenných historických památek, které nám zanechali naši předkové, a také řadu neobyčejných míst, dokládajících dlouhou historii zdejšího regionu.

1.1 Počátky osídlování

Počátky osídlování horské části Orlických hor sahají až k přelomu 13. a 14. století. Tehdy zdejší neosídlené území začali kolonizovat páni z Rychnova. Protože Orlické hory byly porostlé rozlehlými lesy, mohly zde díky velkému množství dřeva vznikat dřevařské a uhlířské osady. Jedna z nich, v písemných pramenech zmíněná roku 1318, byla například předchůdcem města Rokytnice v Orlických horách.¹

Značnou zásluhu na osídlování krajiny Orlických hor měl i cisterciácký klášter Svaté Pole (Sacer Campus) u Třebechovic pod Orebem, který byl pověřen úkolem kolonizace. Klášter svůj úkol dobře plnil a osídloval například oblast Deštného v Orlických horách. Samotná vesnice Deštné v Orlických horách je písemně doložena k roku 1362. To zde byl již i kostel a vesnice patřila k panství cisterciáckého kláštera Svaté Pole.²

Je třeba říci, že při osídlování krajiny Orlických hor nejprve vznikaly jednotlivé osady a teprve později vesnice. Na počátku doby panování Karla IV. nechává v letech 1344-1350 Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský, vyhotovit soupisy vesnic podle příslušnosti k jednotlivým děkanátům. Tehdy překročilo osídlování podhůří a dosáhlo linie vesnic Olešnice, Deštné, Uhřínov, Rokytnice v Orlických horách a Králíky.³

¹ <http://www.rokytnicevoh.cz/o-meste-a-okoli/historie-mesta/>

² Cisterciácký klášter Svaté Pole byl založen v roce 1279. Klášter má své pojmenování Svaté Pole pravděpodobně proto, že sem byla převezena hrst zeminy ze Svaté země. Za husitských válek byl roku 1420 klášter zničen a vypálen. Nebyl již znovu vybudován a osazen, a tak postupně upadal v zapomnutí. Dnes o něm svědčí název obce Klášter nad Dědinou, která vznikla na místě cisterciáckého kláštera. Jádro kláštera se nacházelo v severovýchodní části obce. Poznání jeho pozůstatků v letech 2013 a 2015 výrazně prohloubily archeologické záchranné výzkumy

³ Srov. NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu): (od založení po zázrak)*. Opava: Vzdělávací a sociální dílo, 2016, s. 4.

1.2 Druhá etapa osídlování

Další rozvoj osídlování byl v 15. století, tj. v období husitských válek a křížových výprav, téměř zastaven. Teprve později, tj. v 16. století dochází k intenzivní kolonizaci, a to jak lidmi z vnitrozemí, tak i německy hovořícími kolonisty ze Saska a Durynska.

V roce 1548 se Rokytnice v Orlických horách a její okolí stala vlastnictvím Licků z Rýzmburka, kteří začali budovat v místě dnešního zámku vodní tvrz. O 19 let později, tedy v roce 1567, kupuje celé zadlužené panství Joachim Mauschwitz von Armenruh, německý šlechtic z Horní Lužice. Právě on pak do původně českého prostředí přivádí mnoho německy mluvících kolonistů, a to zejména řemeslníků. Páni Mauschwitzové byli za svého působení na rokytnickém panství známí svou velkou přísností na své poddané, nicméně je nutno podotknout, že byli dobrými hospodáři a že se opravdu zasloužili o rychlý rozvoj řemesel a cechů na svém panství.⁴

Od roku 1616 do roku 1627 drží krátce ve svém vlastnictví Rokytnici a její okolí Zieglerové z Klipphausenu. Roku 1627 kupuje rokytnické panství Jan Mikuláš, svobodný pán z Nostitz.⁵ On i jeho potomci také usilovali o rozkvět svého panství. Nosticové se podíleli na další kolonizaci regionu především rozvojem řemesel a tím, že zakládali nové vsi, jako např. Panské Pole, Julinčino údolí, Haničku a Hadinec.⁶

Vlivem kolonizace zdejšího regionu roste i v 17. století příliv německého obyvatelstva k původnímu obyvatelstvu českému. Přesto lze říci, že po staletí žili lidé obou národností v Orlických horách v relativním souladu.

Ke změně však dochází v první polovině 20. století, a to po vzniku samostatné republiky, tj. v roce 1918. Tehdy němečtí separatisté bývalého rokytnického panství zorganizovali ozbrojený boj proti nově vytvořenému státu a vyhlásili v Rokytnici celé pohraniční území za součást území Deutsch – Böhmen. Tyto snahy ukončila až přímá intervence československé armády 15. prosince roku 1918, přičemž byla zároveň zavedena česká správa a dosazen vládní komisař.

V následujících 15 letech se pak soužití mezi Čechy a Němci vyvíjelo poměrně klidně. V roce 1939 ale nastoupil v Německu k moci Adolf Hitler, a proto vliv nacismu vedl ke změ-

⁴ Toušlová, I. a kol. *Toulavá kamera*. 12. Praha : Freytag & Berndt , 2011, s. 76.

⁵ Jan Mikuláš z Nostitz – svobodný pán, německého rodu, který byl později povýšen do hraběcího stavu.

⁶ <http://www.rokytnicevoh.cz/o-meste-a-okoli/historie-mesta/>

nám v soužití i ve zdejšímu regionu. Na základě výsledků Mnichovské dohody byla v září 1938 tato pohraniční oblast připojena k Německé říši, což vedlo k tomu, že zdejší území opustila, až na několik výjimek, celá česká menšina.

Teprve po 2. světové válce byla Rokytnice v Orlických horách s přilehlým regionem republiky vrácena a posléze došlo, na základě Benešových dekretů, k odsunu německých obyvatel.⁷ Postupné odchody obyvatel obou národností, tj. české a pak německé, vymazaly kolektivní paměť a rovněž vymizel i zdravý místní patriotismus.

Po druhé světové válce byla snaha osidlovat pohraničí českými rodinami z vnitrozemí. Přesto byly mnohé vesnice takřka úplně vysídleny a staly se z nich chalupářské osady. Ani města svého původního počtu obyvatel už nedosáhla. Zároveň i následná éra socialismu vedla k nezvratné likvidaci mnohých historických památek, a to nejen na Rokytnicku, ale i v ostatních regionech naší vlasti.

2 Obec Neratov

Obec Neratov a její barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie se nachází v Královéhradeckém kraji, v okrese Rychnov nad Kněžnou. Toto poutní místo leží na pravém břehu Divoké Orlice, a to 16 kilometrů jihovýchodně od Deštného v Orlických horách a zároveň 8 kilometrů severovýchodně od města Rokytnice v Orlických horách, a to v těsné blízkosti polských hranic.

V současné době není Neratov samostatnou obcí, ale náleží k obci Bartošovice v Orlických horách, vzdálené od Neratova 6 kilometrů. Dopravní přístup umožňuje silnice II/311, která spojuje Deštné s Bartošovicemi v Orlických horách.

Poutní místo Neratov s kostelem Nanebevzetí Panny Marie patří k farnosti Bartošovice v Orlických horách a k vikariátu Rychnov nad Kněžnou, který je součástí Královéhradecké diecéze.

⁷ Toušlová, I. a kol. *Toulavá kamera*. 12. Praha : Freytag & Berndt, 2011, s. 76.

2.1 Pověst o založení osady Bärnwald

Již od dávných dob se v lidovém podání šířily a předávaly pověsti k místům, která byla opředena různými taji či osobnostmi. Ani v dnešní době nelze vyloučit, že tyto pověsti mnohdy vznikaly i na racionálním základě. Ty ale z důvodu nedochovaných hmotných či písemných pramenů nelze z odborného hlediska ověřit, a proto pak v různých lidových úpravách zůstávají i nadále jen v rovině pověstí.

Kronikář obce Bärnwald (nyní obce Neratov) Eduard Alliger (28. 9. 1841-2. 4.1924) zaznamenal ve své kronice pověst o založení vsi:

Prvním osídlencem Bärnwaldu v letech 1540-1550 byl Polák ze Slezska, jménem Stepke. Prvními domy v obci byla pozdější hospodářství č. p. 14 a 15. Když si Stepke zvolil místo pro svůj nový dům (později č. 14), zarazil prý do země hůl a řekl: „*Na tomto místě bude stát koryto na vodu.*“ Hůl prý na znamení souhlasu zapustila kořeny a vedle koryta vyrostl strom, který byl pokácen teprve na přelomu 19. a 20. století.⁸

2.2 Nejstarší doložené zprávy o Neratově

První písemná zmínka o osadě Neratov, nazývané původně německy Bärnwald, pochází z roku 1550, a to v zápise o hraničním sporu mezi Janem Lickem z Rýzmburka, majitelem rokytnického panství, a držitelem kladského hrabství, Arnoštem vévodou bavorským. Tehdy je Neratovem v zápisu nazýván jak potok, tak i louka a ves, vzniklá na místě sklářské huti, která byla první sklárnou v Orlických horách. Tato ves však nebyla totožná s dnešní osadou stejného jména, neboť se, dle zápisu o zmíněném sporu, nacházela na levém břehu Orlice.⁹

Spor byl rozhodnut ve prospěch královského majetku, a tak území na levém břehu Divoké Orlice bylo přiřčeno Kladskému hrabství.¹⁰

⁸ Srov. NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu): (od založení po zázrak)*. Opava: Vzdělávací a sociální dílo, 2016, s. 6.

⁹ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*. In Orlické hory a Podorlicko, sv. 9. Sborník vlastivědných prací, Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1999, s. 123.

¹⁰ Srov. NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu): (od založení po zázrak)*. Opava: Vzdělávací a sociální dílo, 2016, s. 7.

K osídlení pravého břehu Divoké Orlice, patřícího k rokytnickému panství, došlo patrně až v následujících dvou desetiletích, z větší části zřejmě cílenou vnější kolonizací podnícenou synem Jana Licka, Zikmundem z Rýzmburka.

Protože zde byli prvními osadníky němečtí skláři, dostává tato vesnice německé jméno Bärnwald.

2.3 Původ a vývoj názvu obce

Pro německý název obce Bärnwald existuje několik možných variant vysvětlení. Jako první se nabízí souvislost se slovem „Bär“, tj. česky medvěd. Toto vysvětlení by mohla dokazovat rychtářská pečeť asi od konce 18. století. Jazykovědci ale považují toto vysvětlení za nepravděpodobné a spíše se kloní k tomu, že slovní základ „beer, baar“ má podobný význam jako „klučit, mýtit“, a proto se nabízí označení „vymýcený les“.

Druhou možností je „Beerenwald“, tj. „les plný borůvek, brusinek a jahod“. Další variantou vysvětlení by mohl být název „Bannwald“, kterému odpovídá český ekvivalent „chráněný, nedotknutelný, hájený les“. Někteří místní obyvatelé prý nazývali ves „Bannwaale“.¹¹

Český název obce je údajně odvozen od slova nerat, jak se dříve označoval nebojovný mírumilovný člověk.

Od roku 1918 byl název obce úředně dvojjazyčný, tj. Bärnwald-Neratov a od roku 1945 má bývalá obec, nyní osada, úředně pouze jméno Neratov.

Do roku 1945 byl Neratov samostatnou obcí. Po druhé světové válce zde došlo k odsunu Němců a komisaři řešili nedostatek dosídlenců tím, že nechali celou řadu domů zbourat.

Roku 1949 byl ustaven Místní národní výbor pro spojené obce Neratov, Podlesí a Nová Ves.¹²

¹¹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu): (od založení po zázrak)*. Opava: Vzdělávací a sociální dílo, 2016, s. 9.

¹² Tamtéž, s. 53.

V roce 1960 přičlenila správní reforma osadu Neratov k okresu Rychnov nad Kněžnou a následně od 1. ledna 1964 byl Neratov připojen k obci Bartošovice v Orlických horách. Osada Neratov tak zůstala součástí Bartošovic až do současnosti.

2.4 Kronikář Eduard Alliger

Eduard Alliger se narodil 30. září 1841 jako první dítě sedláka Františka Alligera v Neratově. Rod Alligerových nepatřil k původnímu obyvatelstvu Orlických hor. První nositelé tohoto jména se do Neratova přistěhovali někdy během třicetileté války z alpských zemí. Patřili k příslušníkům dřevařské kolonizace z Tyrol.

Eduard Alliger byl od mládí zvědavým chlapcem, který se rád učil a snil o tom, že se bude po absolvování místní školy dále vzdělávat. Přestože toužil po studiu, musel v roce 1869 převzít selský grunt. Navzdory tomu se dále vzdělával četbou a prohluboval si tak znalosti v mnoha směrech. Můžeme říci, že lásku ke knihám a vědění si E. Alliger uchoval po celý svůj život. Rád kupoval nejrůznější knihy, jejich čtením si rozšiřoval duševní obzor. Právě záliba ve čtení knih ho přivedla na myšlenku zpracovat minulost rodné vsi a okolí. Nelitoval proto námahy ani peněz, aby tak získal co největší počet historických dokumentů k dějinám Bärnwaldu a okolních obcí zdejšího regionu.

Navštěvoval proto obecní, městské a farní archívy a býval také častým hostem zámeckých archívů v Rokytnici v Orlických horách, Opočně, Žamberku a Rychnově nad Kněžnou. Tam si se zájmem opisoval listiny, které se vztahovaly k dějinám jeho rodné krajiny. Při své práci s literaturou často litoval, že neumí dost dobře česky, aby mohl více čerpat z historických pramenů i v této řeči. Protože chtěl získat co nejvíce informací a shromáždit co nejvíce dokumentů, neváhal si zajet i do kladských archívů (Mezilesí, Bystřice a Kladsko). Svým drobným rukopisem sepsal během svého života řadu knih a článků o svém regionu.¹³

Kromě svých laických výzkumů byl E. Alliger i pokrokovým sedlákem, který se mimo jiné zabýval pěstováním lnu a chovem včel. Již v roce 1869 byl zvolen do obecní rady v Neratově a současně do okresního zastupitelstva v Rokytnici.

¹³ Tamtéž, s. 67.

Roku 1872 spoluzakládal první hospodářský spolek v Orlických horách a dlouhá léta byl jeho předsedou. Od roku 1883 se stal členem okresní školské rady v Žamberku a v letech 1890 - 1908 byl starostou Neratova. Za aktivní veřejnou činnost mu v roce 1908 udělil okresní hejtman v Žamberku Dr. Karl Vojacek zlatý záslužný kříž. V roce 1918 mu pak Svaz Franze Pfeiffera udělil medaili za zásluhy v zemědělství v Orlických horách.

Eduard Alliger byl člověkem, který měl mnoho zálib a zájmů a velice miloval hudbu. Dobře hrál na různé hudební nástroje jako například na flétnu, klavír a varhany. Měl rád také divadlo, a proto založil v Neratově Spolek divadelních ochotníků. Skládal básně v místním dialektu a některé z nich dokonce i sám zhudebnil. Zemřel dne 2. dubna 1924.¹⁴

2.5 Jánský most v Bärnwaldu

Dne 29. července 1618 byla sepsána smlouva mezi Habelschwerdtským fojtem, Casparem Tschechau z Mettich a Joachimem Zieglerem z Klipphausenu o výstavbě dřevěného 17 metrů dlouhého mostu přes Orlici v Bärnwaldu. V této smlouvě byli zavázáni Zieglerovi poddaní ze Schönwaldu a Bärnwaldu a císařovi poddaní ze Stuhlseifenu, Peukeru, Seitendorfu, Lichtenwalde a Verlorenwasser na věčné časy udržovat most v dobrém stavu.

Během stavby nového kostela v Bärnwaldu byl dřevěný most roku 1730 přestavěn do kamenné podoby. Náklady na přestavbu obnášely 170 zlatých a 24 krejcarů. Každá strana musela uhradit polovinu částky, přičemž velký díl byl uhrazen vlastní prací. V této době byla také na mostě umístěna socha svatého Jana z Nepomuku, a proto se od té doby nazýval most „Jánský“.

Ve dnech 4. a 5. února 1775 zničily plovoucí ledové kry střední pilíř mostu, což si vyžádalo opravy. Během let ale most postupně chátral a roku 1884 musel být z důvodu havarijního stavu uzavřen. Nechal jej tehdy opravit továrník Benjamin Nitsche z Peukeru nákladem 210 marek a 80 feniků. Barokní socha Jana Nepomuckého z mostu byla roku 1932 restaurována, a poté byla umístěna vedle mostu na pozemku rychtářství č. p. 75 a byla ozdobena malou oplocenou zahrádkou.

¹⁴ Tamtéž, s. 68.

V době napětí mezi Československem a Německem, v létě roku 1938, navařila československá armáda na mostě traverzy, aby nemohl být použit pro přechod německého vojska. Po připojení k Německu byly traverzy zase uřezány.

Po II. světové válce byla kladská polovina mostu stržena. Česká polovina mostu dále chátala, až na jaře roku 1997 nezůstalo z mostu vůbec nic.¹⁵

2.6 Škola v Bärnwaldu

První škola byla v Bärnwaldu založena v roce 1674 (v domě č. p. 4). V polovině osmnáctého století tato budova přestala vyhovovat, a proto byla postavena škola nová. V devatenáctém století se situace se stavem školy opakovala, a tak byla v roce 1869 postavena nová budova školy (dříve č. p. 94, nyní č. p. 84), nákladem 7 144 zlatých a 66 krejcarů. V období mezi dvěma světovými válkami navštěvovalo školu asi 150 dětí. Byly to nejen děti místní, ale i děti ze sousedních vesnic.

V přízemí měl vrchní učitel byt s obytnou kuchyní a čtyřmi dalšími místnostmi. V prvním patře byly umístěny dvě třídy. Žáci vyšších ročníků museli chodit do školy v Bartošovicích.

Kronikář E. Alliger uvádí ve svých záznamech, že prvním učitelem byl Georg Hüptner. Dále kronikář uvádí, že zdejší učitelé byli současně i hudebníky a sbormistry. Prvním přezkoušeným učitelem byl od roku 1789 Franz Hirschberg. Tento učitel a jeho následovníci v Bärnwaldu byli hudebně zdatní, a tak během let získal Bärnwald pověst místa, kde se daří hudbě a zpěvu. Tím vesnice neustále přitahovala i další hudebně nadané učitele.

I v období první republiky panoval ve škole v Bärnwaldu čilý ruch. Vrchním učitelem byl tehdy Johann Krause a po něm byl vrchním učitelem Emil Jentschke.¹⁶

Až do roku 1936 panoval ve zdejší škole nerušený provoz. Obrat nastal v době, kdy se dostal v Německu k moci Hitler. V říjnu 1938 se stala škola jednotřídní. V roce 1940 se stal vrchním učitelem Rolletschek. Ve škole už za války nepanoval poklid a hudba zněla méně.

Poslední dva roky učila ve škole slečna Klingerová. V roce 1945 vyučování ve zdejší škole skončilo.

¹⁵ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁶ Tamtéž, s. 25

3 Kostel Nanebevzetí Panny Marie

3.1 Historie kostela do poloviny 17. století

Jak již bylo dříve uvedeno, stává se od roku 1567 majitelem rokytnického panství Joachim Mauschwitz von Amenruh, přísný katolík z prastarého lužického rodu. Díky němu byli brzy prvními osadníky Bärnwaldu němečtí skláři. Právě oni pravděpodobně v 70. letech 16. století v krátké době postavili dřevěný kostelík, který stával údajně v místech dnešní hřbitovní kaple. Kolem tohoto kostelíku byl založen i hřbitov, který přetrval až do současnosti.¹⁷

Roku 1585 se po Joachimově smrti stává majitelem panství jeho syn Kryštof Mauschwitz z Armenruh.. S rostoucím množstvím osadníků se zvyšoval i počet přívrženců reformace, přičemž se mezi ně brzy zařadil i samotný majitel panství.

Se změnou jeho náboženské orientace je možné dát do souvislosti mimo jiné i přestavbu dřevěného kostelíka v Neratově na kamenný kostelík, který měl věžičku uprostřed střechy a byl zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Na místě původního dřevěného kostelíku byl tak nákladem tří okolních obcí (Neratova, Vrchní Orlice a Podlesí) postaven v letech 1667 - 1668 nový, tentokrát již kamenný kostel, s osovou orientací východ-západ. V roce 1668 byl do kostela instalován nový oltář s obrazem Nanebevzetí Panny Marie a také malé varhany.

Z původní stavby kostela zůstal dodnes zachován pouze presbytář, což je dnešní hřbitovní kaple. Kryštof Mauschwitz věnoval tomuto kostelu dva dary, a to krásnou renesanční kamennou křtitelnicí ozdobenou čtyřmi znaky svých rodičů a prarodičů a velký zvon o váze 336 kg, jenž byl bohatě zdobený nápisy a reliéfy, a který se roztavil při požáru střechy barokního chrámu v květnu 1945. Tento zvon byl datován rokem 1603, což určuje nejen vznik samotného zvonu, ale patrně i dokončení první přestavby neratovského kostela, o kterém víme, že už v této době musel mít věž nebo samostatně stojící zvonici, na kterou bylo možné tento velký zvon zavěsit.¹⁸

Počátkem 17. století byl kostelík přeměněn na evangelickou modlitebnu. Prvním evangelickým pastorem byl Mathias Tribula z Lichtenwalde. Pastor bydlel v domě č. 14, přičemž

¹⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁸ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s.123-124.

modlitebně musely platit čtyři vsi, a to Bärnwald, Peuker, Erlitz a Schönwald. Zdejší Tribulovo působení nebylo dlouhé ani klidné. Dne 13. 12. 1604 vydal totiž Rudolf II. příkaz, že nekatolíčtí kazatelé musejí opustit zemi. Jelikož byl Tribula pod ochranou Kryštofa Mauschwitz, tak ještě po jistou dobu v Bärnwaldu zůstal. Posléze byl ale pastor zbaven svého úřadu a rokytnické panství musel opustit.¹⁹

Tak jako v Bärnwaldu, tak i v jiných částech Podorlicka a Slezska, byli protestantští kněží zbavování svých míst. Obyvatelům bylo současně přikázáno povinně se zúčastnit katolických obřadů. Kdo se nechtěl podrobit a odmítl konvertovat, byl nucen emigrovat. Tyto události vyvolávali v různých místech bouře odporu.²⁰

V následujícím období panující napětí mezi evangelíky a katolíky postupně narůstalo a dne 27. září 1616 byl Kryštof Mauschwitz zabit vzbouřenými sedláky v Dlouhé ulici v Rokytnici. Tato událost byla zřejmě vyvolána krutými sociálními podmínkami na panství, ale v pozadí mohly být i náboženské sváry. Aktéři tohoto zločinu byli postupně pochyťáni a byli buď upáleni, nebo oběšeni.²¹

Se změnou pozemkové vrchnosti, tj. Zieglerů z Klipphausenu v roce 1616 a zejména pak od roku 1627 Nostitzů, dochází k postupné rekatolizaci, přičemž na sjednocení obyvatelstva v jedné církvi se podílejí františkáni a jezuité z Kladska. Císař Ferdinand II. totiž ustanovil dne 5. února 1627 v Českém království rekatolizační komisi, která se skládala z příslušníků duchovního stavu i zemských úředníků. V jejím vedení byli čtyři vrchní komisaři, kterým byli podřízeni komisaři určené pro působení v jednotlivých krajích. Ti měli za úkol projet s celým úředním aparátem svěřený kraj a provést rekatolizaci (v případě potřeby i za asistence vojska). Kombinací příkazů, hrozeb, vysvětlování a domluv byli předvolaní nekatolíci donucováni k rozhodnutí konvertovat.²²

Dne 31. 7. 1627 bylo pro královéhradecký kraj vydáno nařízení, která obsahovala tvrdá rekatolizační opatření proti nekatolíkům. Reformační komise chodila dům od domu a zjišťovala, k jaké církvi se jednotliví obyvatelé hlásí. Ideologickou režii převzali v kraji kladští jezuité. Spolu s nimi dorazili do Bärnwaldu a okolních míst lichtenštejnští dragouni a broumov-

¹⁹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s.10

²⁰ JIRÁSKO, F. *Reformace a rekatolizace ve Slezsku a Kladsku*, Liberec: Bor, 2018, s. 52.

²¹ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s. 125.

²² MIKULEC, J. *31. 7. 1627 Rekatolizace šlechty v Čechách*, Praha: Havran, s.r.o., 2005, s. 21.

ský pěší regiment pod velením Zdeňka z Kolowrat. Vojáci nahnali sedláky i rodinami šavlemi do kostela, kde potom museli všichni pod přísahou přestoupit ke katolické víře.²³

Je nutno zdůraznit, že tento způsob přestupu pod nátlakem nebyl pro církev příliš vítaný. Duchovní si totiž byli dobře vědomi, že katolictví takových konvertitů je mnohdy neupřímné a vratké. Proto církev doporučovala pro vlastní rekatolizační praxi spíše mírné a nenásilné postupy a pražský arcibiskup proti vojenským dragonádám protestoval dokonce u samotného císaře.²⁴

V této době pociťovala katolická církev v Čechách značný nedostatek kněží. Jak uvádějí archivní materiály, připadaly v Čechách na jednu obsazenou farnost více než dvě farnosti bez duchovního správce.²⁵

Proto až teprve roku 1636, zásluhou Otty z Nostitz, dochází k obnovení farní správy v Rokytnici a jako filiální kostel, pochopitelně již katolický, je k ní včleněn i Neratov. Rokytnickí faráři byli povinni konat každou třetí neděli v Bärnwaldu mši.

Právě Otto, svobodný pán z Nostitz se stal zakladatelem rokytnické linie Nostitzů. Roku 1673 tito Nostitzové dostali lénem říšské hrabství Rhieneck v pomohanských Francích, a proto se od té doby titulují Nostitz - Rhieneck.

Po třicetileté válce se Otto z Nostitz z plných sil pustil do zvelebování rokytnického panství. Zakládal horlivě nové osady, jako například Ottendorf, dnešní Hadinec, na cestě z Rokytnice do Bärnwaldu, a to s cílem zvýšit výnosnost svého panství. V této době se také ustálily hranice tohoto rokytnického panství, sousedícího na jihozápadě s panstvím žamberským, na severozápadě s panstvím rychnovským a na východě s hrabstvím kladským.²⁶

3.2 Vznik poutního místa v Neratově

Během druhé poloviny 17. století a první poloviny 18. století dochází v českých zemích k rozvoji náboženského života v katolickém duchu, který měl dopady na oblast náboženského

²³ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 13.

²⁴ MIKULEC, J. *31. 7. 1627 Rekatolizace šlechty v Čechách*, Praha: Havran, s r.o., 2005, s. 57.

²⁵ Tamtéž, s. 52.

²⁶ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 14.

myšlení a prožívání, kterou označujeme termínem zbožnost. Ta se projevovala a rozvíjela častými návštěvami kostelů, dále také účastí na náboženských slavnostech, přes čtení nejrůznější náboženské literatury, až po majetkovou podporu církve, a to prostřednictvím darů a odkazů.²⁷

V době baroka zaujímal v katolickém náboženství významné postavení kult Matky Boží, a to jak z hlediska církve, tak i z hlediska pozornosti, kterou Panně Marii věnovali samotní věřící. Mariánská úcta se prolínala celým jejich náboženským životem, přičemž významnou roli zde hrál blízký vztah, který si věřící dokázali k Matce Boží vytvořit. V rámci náboženského života barokních katolíků doznala mariánská úcta velkého rozšíření a měla řadu podob. Panna Maria byla již tehdy uctívána prostřednictvím mnoha svátků, které připomínaly významné události jejího života.²⁸

Nedílnou součástí barokní spirituality pak bylo putování k místům, na nichž věřící i katolická církev předpokládali projevy Boží milosti. A tak prvotními cíli poutí byla místa svatá, respektive posvátná, tj. místa, kde se nějakým způsobem projevila Boží přítomnost anebo, kde byl třeba pohřben nějaký svatý (např. hrob sv. Jakuba ve španělském poutním místě Santiago de Compostella), a dále svatyně, kde se uchovávají význačné ostatky (např. římská bazilika Svatého kříže v Jeruzalémě).

Jistým nepřímým potvrzením Nanebevzetí Panny Marie bylo pro barokní katolíky i uvědomění si té skutečnosti, že nebylo nikdy slýcháno, že by se bylo putovalo k hrobu s jejím tělem. Hrob Panny Marie prostě neexistoval. Když ovšem neexistoval hrob, tak se budovaly svatyně. A právě tam, v centru poutních míst se nalézaly především milostné obrazy a sochy, jejichž prostřednictvím příchozí vyjadřovali svou úctu k Panně Marii nebo k některému světcovi či světici. V českých zemích a na Moravě se rozvinula poměrně hustá síť mariánských poutních míst. V Čechách se jich udává více jak 200 a na Moravě 100.²⁹ Tato místa ovšem mívala různý význam a lišila se návštěvností i proslulostí.

Hlavními místy celostátního významu byly už tehdy například hroby zemských patronů v chrámech na Pražském hradě, a také proslulá mariánská poutní místa ve Staré Boleslavi, na Svaté Hoře u Příbrami nebo na Svatém kopečku u Olomouce. Vedle těchto míst existovalo i velké množství poutních míst v rámci krajů a ještě větší počet poutních míst lokálního významu.

²⁷ MIKULEC, J. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha: Grada Publishing, 2013, s. 23.

²⁸ Tamtéž, s. 55-57.

²⁹ KOUTECKÁ, H. *Stručný místopis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě*, Praha: Portál. 1992, s. 4

Barokní kultura vtiskla neopakovatelný ráz české a moravské krajiny, která se tak stala „zahradou Mariinou“, protkanou sítí poutních kostelů, kaplí i kapliček. Mnohé tyto památky barokní zbožnosti jsou citlivě sladěny s okolní přírodou a jsou často situovány tak, aby v krajinné konfiguraci vždy připomínaly určité místo.³⁰

Většinu poutníků přiváděla na pouť touha svěřit se Bohu, Pánu Ježíši, Panně Marii, popř. některému ze svatých s vlastními starostmi a strastmi. Mnohdy bylo přáním těchto poutníků vyprositi si útěchu, sílu, zdraví a pomoc, a vyslyšení v naléhavých záležitostech. Ti, kdo se vyslyšení dočkali, se pak s láskou a vděčností na tato poutní místa často vraceli.

Řada poutníků si také uvědomovala, že není možné se dobře modlit, pokud mají zatížené svědomí. Proto se poutní místa mnohdy stávala také místy smíření a pokání, místy vnitřního obrácení a nápravy života.

Duch barokní zbožnosti se odrážel i ve vzniku četných zbožných mariánských bratrstev při poutních chrámech, a také v nebyvalém rozmachu chrámové hudby a v rozsáhlé tvorbě mariánských poutních písní.³¹ Mariánských chvalozpěvů z úcty k Bohorodičce nalezneme v pokladnici tradice Církve svaté nepřeborné množství. Mnohé z nich zlidověly a jsou používány při liturgii i při mimoliturgických pobožnostech ve formě mariánských písní.³²

S poutními místy byly také často spojeny i prameny vody, které byly považovány za léčivé či dokonce přímo zázračné.

Nejinak tomu bylo i v Neratově, tehdejší Bärnwaldu, kde na počátku šedesátých let 17. století dochází ke vzniku tradice poutního místa. Podle zprávy, sepsané o 80 let později a podepsané pěti svědky, tehdejší rokytnický farář P. Christoph Florian Blasius Drück nechal podle svého snu vyřezat z hruškového dřeva milostnou sošku Panny Marie. Tato soška pak byla dne 15. srpna 1661, tj. na svátek Nanebevzetí Panny Marie, s velkou slávou a za zvuku mariánských litanií, přenesena v procesí z Rokytnice do Neratova a postavena na oltář dřevěného kostelíka. Sošce se pak začalo říkat „Bärnwaldská madona“.

Je nutno zmínit, že v témže roce, a to dne 26. července, tj. na svátek svaté Anny padla za oběť velkému požáru velká část městečka Rokytnice, a to včetně dřevěného kostela Všech

³⁰ BOHÁČ, Z. *Poutní místa v Čechách*, Praha: Debora, spol. s r.o. 1995, s. 8

³¹ WEIS, M. *Mariánské květy: "...od této chvíle mě budou blahoslaviti všechna pokolení..."*. Tišnov: Sursum, 2003, s. 35.

³² WEIS, M. *Mariánské zrcadlo*, Praha: Katolický týdeník, 2002, s. 182.

svatých. Ve světle této události se pak velké procesí se sochou Panny Marie jeví jako prosebná pouť a pokorná žádost o pomoc.

Neuplynul ani měsíc od přenesení sošky do Bärwaldu a dne 8. září 1661, tj. na svátek Narození Panny Marie, byla v Neratově uzdravena nejmenovaná rokytnická žena, která přitom už mnoho let většinou ležela a chodila jen o berlích. Po mši svaté totiž odložila své berle, které pak byly v kostele zavěšeny na památku tohoto zázraku.

Zpráva o uzdravení této rokytnické ženy se rychle rozšířila. Milostné sošce a uzdravující síle pramene vody bylo pak přičítáno mnoho dalších zázraků. Při „záračném“ prameni byly zřízeny malé lázně, a tak do Neratova začaly přicházet skupiny poutníků, nejprve z blízkého okolí, později i ze vzdálenějších míst Čech a Kladska.³³

Není proto divu, že již o šest let později muselo být přikročeno k rozsáhlé přestavbě a rozšíření poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Proto byl v letech 1667 – 1668 na místě původního dřevěného kostela postaven nový kamenný kostel. Jak tento první kamenný neratovský kostel vypadal, prozrazuje kresba kronikáře Eduarda Alligera. Jeho obrázek zachycuje budovu obdélníkového půdorysu s menší předsíňkou a sakristií, přiléhající k lodi kostela. Štíty jsou dřevěné nebo alespoň dřevem obložené a na střeše lodi je věžička s kuželovou či jehlancovou střechou.³⁴

Oblíbenost nového poutního místa neustále stoupala, a tak se každoročně 15. srpna stával Neratov při slavnosti Nanebevzetí Panny Marie jedním z nejnavštěvovanějších poutních míst východočeského regionu. Z počátku 18. století je zaznamenáno ročně asi tři až čtyři sta zázraků, uzdravení, či pomoci na přímluvu Panny Marie. Hmatatelnými důkazy vděčnosti poutníků byly četné votivní předměty, například voskové svíce, obrazy, které epickým způsobem vyprávěly příběhy různých zázraků. Také dřevěné a voskové ruce, nohy, srdce, oči, části trupu či hlavy, které lemovaly v těsné blízkosti milostnou sochu, symbolizovaly uzdravené části těl poutníků.³⁵

Na počátku 18. století již kamenný kostelík nestačil potřebám stále se zvyšujícího počtu poutníků, a proto se uvažovalo o výstavbě nového, mnohem rozsáhlejšího chrámu. Podnět k výstavbě velkého kostela pocházel od bratří Servitského řádu v Králíkách. Jejich záměrem totiž bylo, že se v Bärwaldu usadí a založí zde klášter. Protože jim však majitel rokytnického

³³ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s. 125.

³⁴ Tamtéž, s. 126.

³⁵ Tamtéž, s. 126.

panství odepřel poskytnout jistá privilegia, především právo pivovárečné, vzdali se svého zá-
měru ještě v přípravné fázi. Vědomí, že se musí postavit v Neratově větší svatostánek, už ale
u lidí v této lokalitě zůstalo.³⁶

3.3 Výstavba nového kostela v letech 1723 - 1733

O přípravách na výstavbu nového velkého chrámu toho ani dnes mnoho nevíme. Jediným
svědectvím o zamýšlené stavbě je údaj z účetní knihy, kdy roku 1706 bylo zapláceno prove-
dení jakéhosi „rozpočtu“ nákladů na výstavbu nového kostela. Zahájení stavby bylo ale odlo-
ženo, přičemž svou roli zde patrně sehrál nedostatek finančních prostředků a možná i smrt
patrona Kryštofa Václava z Nostitz v roce 1712. Ještě roku 1720 bylo zařízení starého kostela
značným finančním nákladem rekonstruováno.³⁷

V následujícím období dal zhotovit stavební plány kostela majitel rokytnického panství a
patron kostela hrabě Nostitz – Rhieneck. Vznikl tak projekt budoucího kostela, a to od archi-
tekta, kterého nelze ani v dnešní době přesně určit. Pravděpodobně byl tento architekt
z okruhu kolem italského stavitele a architekta Giovanni Battisti Alliprandiho, jehož účast lze
doložit například u přestavby děkanského kostela Nejsvětější Trojice v Opočně (1712) a
zejména pak u výstavby piaristického kostela Nalezení sv. Kříže v Litomyšli (1714 - 1726).
Tato stavba je svým půdorysem a pojetím průčelí i dalšími znaky velmi podobná neratovské-
mu chrámu.

Vlastní stavba nového poutního chrámu v Neratově byla zahájena teprve 28. července
1723, tj. více jak 60 let po události, která dala vzniknout zdejší mariánské úctě. O čtrnáct dní
později, dne 14. srpna 1723, tj. v předvečer svátku Nanebevzetí Panny Marie, došlo ke slav-
nostnímu položení základního kamene samotným majitelem rokytnického panství, Janem
Karlem hrabětem Nostitz – Rhieneck. Této slavné události se zúčastnil také hejtman panství,
rokytnický farář, kaplan a samozřejmě i stavitel, kterým byl Carl Antoni Reina.³⁸

Tento muž pocházel pravděpodobně ze severní Itálie, usadil se však na rokytnickém pan-
ství, kde se také oženil. Patrně díky dobrým vztahům s vrchností zde získal i své první zakáz-

³⁶ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s.16.

³⁷ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s.127.

³⁸ Tamtéž, s. 127.

ky, tj. stavbu kostela sv. Jana Nepomuckého ve Vrchní Orlici a přestavbu západního křídla rokytnického zámku. Pracoval ale také na zakázkách mimo rokytnické panství. Jsou od něj dochovány plány na rekonstrukci kostela v Sezemicích u Pardubic i na stavbu augustiniánské kanonie ve Šternberku. Prokazatelně je také doložena jeho účast jako provádějícího stavitele u prelatury Hradisko u Olomouce. Práce na stavbě kostela v Neratově se mu však stala osudnou. Dne 23. srpna 1728 totiž stavitel Carl Antoni Reina utrpěl po pádu z lešení vážné zranění, kterému podlehl.³⁹

Stavbu kostela pak převzal stavitel kladské pevnosti Jakub Ondřej Carowe. Ten započaté dílo z velké části dokončil, a proto byl chrám dne 24. srpna 1733, tj. na svátek sv. Bartoloměje, slavnostně vysvěcen. Vlastní svěcení kostela provedl tehdejší vikář a farář v Rokytnici v Orlických horách, P. Kryštof Ferdinand Richter, který také byl před deseti lety u položení základního kamene. Je nutno poznamenat, že ještě před vysvěcením kostela, byla ve velkém procesí na nosítkách přenesena ze starého kostela do novostavby milostná socha Panny Marie. Do procesí se zařadil i majitel panství Jan Karel Nostitz – Rhieneck se svou ženou Annou Charlotou, rozenou hraběnkou Fuchs von Bimbach und Dornheim.⁴⁰

Urychlení vysvěcení nového kostela si pravděpodobně vyžádaly ryze praktické důvody, protože dokončování jak stavby samotné, tak i práce v interiéru kostela, trvaly až do roku 1749. Celkové náklady na stavbu kostela od r. 1723 do r. 1735 dosáhly částky 11 212 zlatých a 33 krejcarů, jak vyplývá ze souhrnného účtu, který se zachoval v patronátní části archivu velkostatku. Tato závěrečná bilance pravděpodobně vznikla na základě pečlivě vedené účetní knihy kostela.⁴¹

3.4 Architektonické řešení stavby a vybavení kostela

Jak již bylo uvedeno dříve, jsou známa jména obou stavitelů neratovského kostela, ale jméno příslušného architekta, je stále i v dnešní době ve fázi domněnek, jelikož z dochovaných pramenů není architekt prokazatelně znám.

³⁹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s.17.

⁴⁰ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 129.

⁴¹ Tamtéž, s. 125.

Vlastní stavba kostela se s některými svými prvky, např. konvexním průčelím se dvěma nakoso postavenými věžemi a složitým půdorysem ve tvaru kříže, jednoznačně hlásí k české barokní architektuře. Na druhé straně zde nelze přehlédnout jistý, byť velmi jemný, nádech určité provinčnosti a možná i rustikálního pojetí.⁴²

3.4.1 Exteriér kostela

Poutní kostel je postaven na návrší nad malým hřbitovem s kaplí a nad rozptýlenou horskou vsí, přičemž v údolí protéká řeka Divoká Orlice. Monumentální chrám je 48 m dlouhý, 19 m široký s 18 až 20 m vysokými klenbami.⁴³ Kněžištěm je orientován na sever a průčelí s hlavním vchodem se pak otevírá na jih. Díky této severojižní orientaci kostela, která není tak často používaná, dopadají paprsky slunce v poledne na Boží hod Vánoční přímo na svatostánek.⁴⁴

Oba kostely pak po jistou dobu existovaly vedle sebe, starší kostel potom časem zanikl. Zůstal z něho pouze presbytář, upravený na kapli, která stojí na dnešním hřbitově.

Nový kostel byl řešen jako jednolodní, s počtem 350 míst k sezení, zevně ovšem na symbolickém půdorysu kříže. Jeho ramena tvořila sakristie a kaple Božího hrobu s oratořemi v patrech. Boční průčelí těchto prostor je v západní, resp. východní části kostela shodně osazeno třemi okenními otvory nad sebou. Všechna okna jsou obdélníková s půlkruhovým zaklenutím, přičemž se však liší svou výškou. Dolní okno je největší a náleží kapli a sakristii, horní dvě okna pak oratořím.

Monumentální hlavní půlkruhové průčelí, které je situované na jih, je spjato s kostelem dvěma diagonálně nakoso postavenými věžemi, které jsou opatřeny půlkruhovými zaklenu-tými okny. Nad hlavní římsou je stavba kostela uzavřena trojúhelníkovým štítem prolomeným kruhovým oknem. Na štítu byl později upevněn velký plechový kruh s hodinovým ciferníkem. Pod ním, ve směru vertikální osy, je prolomeno velké obdélníkové okno s půlkruhovým zaklenutím. Nad tímto oknem je ve zmíněné ose umístěn menší, konchou sklenutý nikový

⁴² Tamtéž, s. 128.

⁴³ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d., s. 8.*

⁴⁴ Je nutno podotknout, že klasicky se katolické kostely stavěly s orientací východ – západ.

výklenek, v němž bývala socha Panny Marie s Jezulátkem. Dnes je bohužel tato původní socha „nezvěstná“⁴⁵

Exteriér tohoto kostela postrádal, patrně s ohledem na předpokládané extrémní povětrnostní podmínky, jakékoliv výraznější architektonické prvky. Fasáda byla proto členěna pouze lizénami.

Před průčelím kostela se nacházela terasa s balustrádou, která byla, stejně jako průčelí, konvexně prohnutá. Vlastní terasa pak byla přístupná dvouramenným schodištěm se zábradlím.

Na konci vstupu z hlavního schodiště je obdélníkový zaklenutý vchod, jehož součástí jsou dřevěné dvoukřídlé vstupní dveře v pískovcovém portálu, který nese prolomený segmentový fronton. Do jeho tympanonu je osazen kamenný sružený erb Jana Karla hraběte Nostitz – Rhienec a jeho manželky Anny Charlotty hraběnky Fuchs von Bimbach und Dornheim, vytvořený žamberským kameníkem na podzim roku 1743.⁴⁶

Kostel byl zastřešen sedlovou střechou s kuželovým zakončením nad půlválcovým závěrem presbytáře. Oba prostory podél západní a východní strany presbytáře byly kryty částí vlastní valbové střechy, jejíž hřeben protínal hlavní střešní plášť. Nad věžemi byla vynesena cibulová střecha s osmibokou lucernou s hrotem, koulí a křížem. Báně byly zastřešeny plechem a střecha kostela byla šindelová.⁴⁷

3.4.2 Interiér kostela

V interiéru tohoto kostela dominovaly na první pohled mohutné svazky pilastrů s toskánskými hlavicemi, nesoucí mohutnou, bohatě profilovanou římsu. Celá soustava pěti klenebních polí byla výrazně centrována, čemuž napomáhaly i pilastry.⁴⁸

⁴⁵ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 129.

⁴⁶ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d., s. 8.*

⁴⁷ Archiv KPS soupis památek I. a II. kategorie v kraji Hradec Králové. Neratov – poutní kostel. Vlastník: Církev římskokatolická. NPÚ ÚOP Pardubice.

⁴⁸ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 128.

V letech 1732 až 1737 vymaloval interiér rokytnický rodák Ignác Jan Teiber. Ten kromě drobnějších ornamentů, které zdobily různé architektonické články, byl autorem zejména třech rozsáhlých fresek, a to nad hlavním oltářem Nejsvětější Trojice, nad kůrem a nad hlavním vchodem. Největší plochu zaujímal výmalba střední části klenby kostela, která měla podobu kopule, doplněné andělky, květinovými festony a girlandami a také scénami ze života Panny Marie. Malby Ignáce Jana Teibera byly po čase označeny za nevhodné, a tak je nakonec musel Karel Moschner z Králík v roce 1783 přemalovat.⁴⁹

Hlavní oltář, který byl dokončen roku 1744, nesl velký obraz Nanebevzetí Panny Marie od pražského mistra Antonína Františka Hampische.⁵⁰Jeho ztvárnění nijak nevybočovalo z obvyklého ikonografického schématu. V dolní polovině tohoto obrazu stáli a klečeli kolem otevřeného hrobu apoštolové, sledující Pannu Marii, která klečící se sepjatýma rukama stoupala k nebi, a to na oblaku neseném anděly. Pravděpodobně tato kompozice korespondovala s freskou nad oltářem, protože jinak by obraz působil nevyváženě. Postava Matky Boží byla totiž výrazně posunuta směrem k hornímu okraji obrazu, a tím právě vytvářela optickou návaznost na fresku. Je nutno podotknout, že to nebyla návaznost jen čistě optická. Ve středu fresky byla totiž zobrazena knížecí koruna přidržovaná Bohem Otcem i Synem, tedy koruna, připravená pro budoucí Královnu nebes. Spojení rozměrného obrazu a fresky bylo patrně nejen velmi působivé, ale umožňovalo i sloučení dvou frekventovaných témat mariánské ikonografie, tj. Nanebevzetí a Korunování Panny Marie.⁵¹

Nad svatostánkem v prosklené skříňce byla milostná socha Panny Marie, obklopená šesti malými a čtyřmi velkými anděly. Tato socha byla přenesena z původního starého kostela. Řezbářské práce provedl erfurtský mistr Surmann, štafírování pak provedl Josef Starck z Prahy. Oba umělci vytvořili ve stejném roce (1744) kazatelnu, která byla netypicky umístěna na epištolní straně kostela, a nesla v nástavci asi dva až tři metry vysokou kompozici Nejsvětější Trojice.

Kromě hlavního oltáře se v tomto kostele nacházely ještě dva postranní oltáře. Na epištolní straně (pravé) byl oltář sv. Michaela archanděla a na evangelní straně (levé) byl pů-

⁴⁹ DAVID, P., SOUKUP, V. *Velká turistická encyklopedie. Královéhradecký kraj*. Praha: S&D, spol. s r.o., 2009.

⁵⁰ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s. 10.

⁵¹ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 129-130.

vodní oltář Nanebevzetí Panny Marie, přenesený ze starého kostela a doplněný sochami apoštolů sv. Petra a sv. Pavla.⁵²

Podobně byla z původního kostela na hřbitově přenesena křtitelnice, zvon a také varhany. Brzy se ale ukázalo, že tyto varhany přestaly vyhovovat požadavkům mnohem většího prostoru a slavnostnějších bohoslužeb, a proto byl v roce 1746 osloven nejmenovaný varhanář z Králík a bylo přikročeno ke stavbě nového a většího nástroje.

Následně přestal vyhovovat i jediný zvon z roku 1603, a proto byly u pražského zvonaře Jana Henna v roce 1754 objednány a ulity další dva zvony. První, větší z nich, vážil 168 kg a měl na plášti dva reliéfy, svaté Rodiny a sv. Jana Nepomuckého. Na čepci zvonu byl nápis určující jméno autora a místo vzniku. Podobný nápis měl také menší zvon, který vážil jen 33,6 kg, ale místo reliéfu měl na svém plášti latinský nápis, oznamující jeho zasvěcení Panně Marii Nanebevzaté. Větší zvon byl umístěn do jedné z obou věží společně se starým zvonem, nejmenší zvonek z celé trojice byl zavěšen do sanktusové věžičky.⁵³ Oba tyto zvony však byly v roce 1917 zrekvírovány pro vojenské účely.

Z nejstaršího inventáře neratovského kostela je možno ještě jmenovat rozměrný krucifix od neznámého autora z poloviny 18. století. Visel v kostele nad křtitelnicí, a to na evangelní straně kostela, zhruba na úrovni kazatelny.

Součástí sakristie byly rokokové skříně a obrazy sv. Peregrina a sv. Jana Nepomuckého. V archivních materiálech patronátního úřadu velkostatku je doloženo jednání z roku 1766 a 1771 se slezskou provincií bratří františkánů o zřízení křížové cesty pro kostel v Neratově.⁵⁴ Bylo tomu tak proto, že bula papeže Klementa XII. dávala řádu františkánů privilegium zřizovat křížové cesty v kostelích. Opis této buly je například i v pamětní knize rokytnické farnosti.⁵⁵

Na počátku osmdesátých let 18. století došlo v interiéru kostela k dalším výrazným změnám. V roce 1782 byl původní oltář Nanebevzetí Panny Marie na evangelní straně nahrazen oltářem sv. Jana Nepomuckého se sochami sv. Barbory a sv. Alžběty. Také oltář na epištolní straně prošel jistými úpravami, tj. byl opatřen novým obrazem sv. Josefa, pěstouna Páně. Tento obraz, stejně jako obraz na protějším oltáři, byl údajně namalován v Benátkách.

⁵² OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s. 10.

⁵³ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 130.

⁵⁴ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s. 10.

⁵⁵ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 144, pozn. 76

V následujícím roce pak malíř Karel Moschner z Králík opravil, doplnil a částečně i přemaloval freskovou výzdobu kostela.⁵⁶

Na počátku 19. století následovala oprava fasády. Později byla v letech 1858 – 1859 provedena generální rekonstrukce, a to pod vedením opočenského stavitele Josefa Pótera. Tehdy se kromě opravy fasád muselo provést i nové zastřešení obou věží a zároveň důkladná revize krovů a střešní krytiny lodi a presbytáře kostela.

V druhé polovině 19. století probíhaly také obnovy interiéru a mobiliáře. Zde je možné připomenout například zřízení Božího hrobu Kryštofem Janem Heurem v roce 1862, dále pak pořízení čtrnácti obrazů křížové cesty od malíře Josefa Jansy z Jablonného v roce 1870 a v neposlední řadě i úpravu hlavního oltáře k dvoustému výročí posvěcení kostela v roce 1933.

3.4.3 Stavba a výzdoba schodiště

Další etapou tehdejší výstavby kostela bylo řešení schodiště. V Rokytnici byla dne 3. listopadu 1775 podepsána smlouva mezi rokytnickým farářem a správcem panství na jedné straně a litomyšlským sochařem Václavem Heinrichem a kameníkem Františkem Hornichem na straně druhé, na výstavbu barokního schodiště před hlavním vchodem do neratovského kostela. Součástí této smlouvy byla i lavírovaná perokresba, představující návrh řešení. Smlouva byla opatřena pečeti a podpisem Josefa Viléma hraběte Nostitz – Rhieneck. Honorář kameníka činil 218 zlatých a 30 krejcarů, honorář sochaře pak 290 zlatých. A tak byla hned v následujícím roce 1776 ke hlavnímu vchodu do kostela postavena terasa s balustrádou, která byla, stejně jako průčelí, konvexně prohnutá. Terasa byla přístupná dvouramenným rokokovým schodištěm, postaveným kameníkem Františkem Hornichem. Nedílnou součástí schodiště byly čtyři sochy svatých v životní velikosti: sv. Barbora, sv. Josef, sv. Tomáš a sv. Terezie z Avilly, a také rokokové kamenné vázy, které zdobily zábradlí schodiště. Toto balustrádové zábradlí a sochařská výzdoba byly dílem litomyšlského sochaře Václava Heinricha.⁵⁷

V druhé polovině 20. století bylo památkáři rozhodnuto, že schodiště v Neratově bude kompletně rozebráno a převezeno do státního záměčku Skalka v Podbřezí u Dobrušky.⁵⁸ Pro-

⁵⁶ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově, c.d.*, s. 11.

⁵⁷ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 141.

⁵⁸ Zámek Skalka se nachází v obci Podbřezí, vzdálené 6 km od Dobrušky, v okrese Rychnov nad Kněžnou. Začátkem 14. století stál na zdejším skalnatém ostrohu středověký dvůr, poté gotická tvrz s hospodářskými budovami, velmi příznačně nazvaná Skalka. Koncem 16. století byla přestavěna na renesanční zámek. Ve druhé

tože však bylo schodiště značně poškozené, nebylo nakonec na Skalku převezeno, a tudíž bylo odvezeno jen řezané zábradlí a sochy. V Neratově tak zůstaly rozbité schody bez zábradlí, zatímco na Skalce bylo „zasazeno“ zábradlí na zahrádce, ale nebyly tam postaveny schody.

V době, kdy se začalo s obnovou kostela, byl zámeček Skalka vydán restituentům a ti jej následně prodali. Neratovská farnost a památkáři usilovali v době obnovy kostela o to, aby se schodiště ze zámku Skalka vrátilo zpět na své místo do Neratova. Noví majitelé zámku však nechtěli schodiště vydat, a tak spor skončil u soudu. Rychnovský okresní soud nejprve přiřkl památku státu, krajský soud se však ztotožnil s názorem odpůrců, podle nichž se neratovské schodiště stalo součástí pozemku v Podbřezí, jelikož je umístěno na betonovém podkladu. Právní zástupci státu se ale odvolali, a proto musel spor rozhodovat Nejvyšší soud. Ten nakonec rozhodl, že noví majitelé zámku toto schodiště vracet nemusí, protože je zabetonované.

„Z čehož plyne poučení, že jestliže chcete něco ukrást, tak to ukradněte, zabetonujte a nemusíte to vracet“, komentoval nakonec rozsudek neratovský farář Mons. P. Josef Suchár.⁵⁹

4 Historie poutního místa od konce 16. století do roku 1989

4.1 Farnost Bärnwald (Neratov)

Pro patnácté a větší část šestnáctého století se v Rokytnici v Orlických horách a přilehlých vesnicích nelze opřít o soudobé písemnosti, protože základní pramen, tj. relace o duchovních a jejich obsazování do farností, ukončily už husitské války.

Teprve z poslední třetiny 16. století, kdy rod Mauschwitzů koupil Rokytnici od Licků z Rýzmburka, se dochovaly dokumenty, které se týkaly duchovního života v Rokytnici.

Joachim Mauschwitz z Armenruh ve své poslední vůli z roku 1578 popisoval stav zakoupeného rokytnického panství, přičemž zdejší náboženské poměry charakterizoval jako pusté a zpustlé bez duchovního správce a faráře, bez farní budovy a finančního zabezpečení. Protože se Joachim Mauschwitz, podle svých slov, rozhodl uvedený stav změnit a stávající situaci

polovině 17. století je zámek od základů přestavěn v barokním slohu, průčelí zámku pak v polovině 18. století v rokokovém stylu. Na zdejší zámek umístil spisovatel Alois Jirásek děj legendárního románu Temno. V restituci byl zámek vrácen dědicům poslední majitelky Emilie Martinové, kteří ho pak následně prodali. Dnes je zámek v soukromých rukou a pro veřejnost je nepřístupný.

⁵⁹ <https://zena-in.cz/clanek/unikatni-kostel-v-neratove-mel-byt-kamenim-pro-lesni-delniky-vypravi-jeho-zachrance>

napravit, vydal v první polovině 70. let 16. století dva dokumenty (náboženská nařízení a smlouvu s farářem), které měly nastolit pořádek.⁶⁰

Tyto dokumenty, které jsou popisovány v závěti, se zachovaly v nejstarší dochované purkrechtní knize.⁶¹ Jak z této knihy vyplývá, vydal Joachim v roce 1572 nejprve duchovní řád. O dva roky později (25. 4. 1574) byla uzavřena smlouva mezi majitelem panství Joachimem Mauschwitzem z Armenruh a ctihodným knězem Janem Minorem, budoucím farářem v Rokytnici. V této smlouvě se mluví o zdejším duchovním nedostatku. Zároveň jsou v ní stanoveny i dávky pro faráře do budoucna a v neposlední řadě se zde ustanovuje, že bude postaven nový farní dům při kostele Všetech svatých v Rokytnici.

Následně se skutečně v tomto roce stává farářem v Rokytnici Jan Minor z nedalekého Kladska, přičemž do jeho správy spadá i obec Bärnwald. V roce 1585 zemřel Joachim Mauschwitz a panství zdědil jeho syn Kryštof, který ponechal v platnosti ustanovení svého otce. Později, dne 23. 12. 1601, vydal pro své poddané náboženské instrukce. V tomto roce byl jmenován farářem v Rokytnici Anton Malý, jehož jméno mohlo být po letech zdejšího působení počeštěno, a poté v dokumentech uváděno jako Antonín Malý. Prameny, z nich kronikáři čerpají zprávy o působení pastora A. Malého se nepodařilo dosud nalézt.⁶²

Kryštof Mauschwitz se rozhodl vybudovat v Rokytnici nový kostel Nejsvětější Trojice, což se mu v roce 1603 podařilo. Do roku 1613 zde na faře působil český kněz Eliáš Šrámek. Kryštof Mauschwitz podporoval další osídlování rokytnického panství a rozvoj sklářství, přičemž zvyšoval povinnosti svých poddaných. V roce 1616 se poddaní rokytnického panství proti vrchnosti vzbouřili a Kryštofa Mauschwitze zabili. Jeho smrtí tak skončila vláda prvního německého šlechtického rodu na Rokytnicku.

V letech 1616 – 1627 mají ve svém vlastnictví Rokytnici a její okolí Zieglerové z Klipphausenu. Z tohoto období nejsou dochovány informace o změnách v duchovní sféře v Rokytnici, což bylo zřejmě dáno i chaotickým obdobím třicetileté války.

Složitou situaci se v následujícím období po roce 1627 snažili řešit i noví majitelé Nostitzové. Téměř po deseti letech, tj. v roce 1636 se jim podařilo docílit obsazení farnosti novým katolickým duchovním. Tím se stal farář P. Bedřich Klusius (P. Fridericus Clusius), který stejně jako jeho následovníci vykonával duchovní správu na celém panství. Dne 24. 2. 1649 byl do Rokytnice dosazen ještě druhý farář P. Kašpar Vojtěch Kleselius (P. Caspar Adalbert

⁶⁰ SLAVÍKOVÁ, V. *Zámecký kostel Nejsvětější Trojice v Rokytnici v Orlických horách*. In *Orlické hory a Podorlicko*, sv. 14. Rychnov nad Kněžnou: Muzeum a galerie Orlických hor, 2007, s. 310.

⁶¹ SOA Zámorsk: VS Rokytnice, inv. č. 7438, kn. č. 6756, Nová purkrechtní kniha 1572-1666.

⁶² SLAVÍKOVÁ, V. *Zámecký kostel ...* In *Orlické hory ...*, c.d., s.312.

Cleselius). Uvedení nového faráře se ale nesetkalo s pochopením u původního správce Bedřicha Klusia, který již dne 11. 4. 1649 adresoval Otto Nostitzovi stížnost na nového faráře ohledně jeho chování při velikonočním obřadu.⁶³ Farář P. Kleselius byl pak dne 12. 7. 1651 ustanoven farářem v Králíkách a ve filiálním kostele v Mladkově.

Za rok a půl, tj. 3. 12. 1652 byl jmenován do Rokytnice nový farář P. Martin František (Martinus Franciscus) Pabel, a to do farnosti Rokytnice a filiálního kostela Neratov. Za zmínku stojí to, že všichni uvedení katoličtí duchovní správci a jejich následovníci si u svého jména až do roku 1684 uváděli „*farář u kostela farního Nejsvětější Trojice a u filiálního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*“.⁶⁴

Z důvodu rostoucího počtu neratovských obyvatel a stále se zvyšujícího množství poutníků se objevují již ve čtyřicátých letech 18. století návrhy na zřízení vlastní duchovní správy v Neratově. Zdlouhavá a složitá jednání nakonec vedla k tomu, že byla pozměněna fundační listina Jana Karla hraběte Nostitz-Rhieneck ze dne 30. ledna 1726, kterou bylo tehdy zřízeno při rokytnické fary jedno kaplanské místo. Novou listinou jeho syna Josefa Viléma hraběte Nostitz-Rhieneck ze dne 17. dubna 1768, byla tato fundace částečně pozměněna, a to tak, že při neratovském kostele byla zřízena nižší forma duchovní správy - lokálie.

Novým duchovním správcem se stal dosavadní rokytnický kaplan P. Ignác Stehr, přičemž byl uveden na nové místo dne 11. listopadu 1768. Zároveň mu byly vedle Neratova přiděleny obce Malá Strana, Vrchní Orlice, Hadinec a Podlesí, kde měl vykonávat duchovní správu v závislosti na rokytnickém faráři. O půl roku později, tj. 27. května 1769, se P. Ignác Stehr nastěhoval do nově postavené fary vedle kostela.⁶⁵ Tato jednoposchod'ová kamenná budova fary byla postavena v roce 1768, a to nákladem 923 zlatých a 15 krejcarů.

Císařským nařízením z 11. dubna 1772 byly omezeny tzv. neužitečné meditace a pouti, které trvaly déle než jeden den. Lidé měli raději produktivně pracovat... Doba největší slávy kostela v Bärnwaldu se pomalu chýlila ke konci, i když velké pouti trvaly až do konce 2. světové války.⁶⁶

Dne 14. února 1859 byla v době působení tehdejšího lokalisty P. Eduarda Hornicha neratovská lokálie povýšena na farnost, a to na základě výnosu c. k. ministerstva kultu a vyučová-

⁶³ Tamtéž, s. 316.

⁶⁴ Tamtéž, s. 317.

⁶⁵ OPPELTOVÁ, J. *Historie ... In Orlické hory...*, c. d., s. 131.

⁶⁶ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 22.

ní č. 2216.⁶⁷ Celá farnost náležela nadále k panství Rokytnice v Orlických horách a ke Královéhradecké diecézi.

Na podzim roku 1938 dochází k odtržení Sudet od Československé republiky, a tak Neratov připadl k Německé říši. V té době byl Neratov velkou vsí, ve které žilo asi 200 německých rodin a dvě židovské rodiny.⁶⁸ Do konce října 1939 zde působil farář P. Jan Urner z Bartošovic, který přijížděl dvakrát týdně. Poté 11. listopadu 1939 dosadil arcibiskupský úřad ve Vratislavi do Neratova nového faráře. Stal se jím P. August Göllner z Münsterbergu ve Slezsku.

V roce 1943 byl novým farářem v Neratově jmenován P. Ernst Haik, který byl přesídlen do Říše ze svého bývalého působiště v Rumunsku. Z Neratova byl pak v srpnu 1946 odsunut společně s místními německými obyvateli do Německa.

Poté farnost existovala ještě formálně dál, přičemž o ni pečoval rokytnický farář P. Josef Šimek. Ten jezdil do Neratova sloužit mši ještě v roce 1949. Právě v tomto roce zde také pokřtil poslední děti, a to dvojčata Josefa a Franze manželů Bajerových z č. p. 27.

V následujícím období se stav kostela neustále zhoršoval, zájem farníků klesal, až nakonec nebylo kde a komu sloužit.⁶⁹

4.2 Duchovní správa v Bärnwaldu (Neratově) od roku 1768 do roku 1946

P. Ignác Stehr	11. listopad 1768 – 10. srpen 1781
P. Franz Teiber	24. srpen 1781 – 24. leden 1794
P. Johann Prochlicki	24. červenec 1797 – 30. leden 1801
P. Johann Rummel	31. březen 1801 – 18. duben 1836
P. Eduard Hornich	18. duben 1836 – 15. březen 1860
P. Franz Eixner	15. březen 1860 – 3. únor 1881
P. Wenzel Hlavsa	3. únor 1881 – 17. březen 1884

⁶⁷ *Gedenkbuch bei der Localie Bärnwald Band 2 s. 91. (Fond farní úřad Neratov).*

⁶⁸ NEUGEBAUER, K. *V Orlických horách jsem doma In: Adalbert, měsíčník královéhradecké diecéze č. 5/2018/ročník XXVIII, s. 21.*

⁶⁹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu), c.d., s. 22.*

P. Anton Eustach Franz Rypka	19. březen 1884 – 2. srpen 1891
P. Josef Gabriel	2. srpen 1891 – 16. únor 1892
P. Josef Johann Jelen	6. únor 1892 – 28. listopad 1907
P. Petr Zavřel	7. prosinec 1907 – 9. leden 1911
P. Johann Biskup	17. prosinec 1910 – 1. listopad 1911
P. František Lexa	1. listopad 1911 – 1. únor 1913
P. Jan Waschiczek	1. únor 1913 – 30. říjen 1918
P. Alois Prax	30. říjen 1918 – 1. duben 1919
P. Josef Šumšal	1. duben 1919 – 1. září 1923
P. František Škeřík	1. září 1923 – 1. srpen 1936
P. Jan Urner	1. srpen 1936 – 31. říjen 1939
P. August Göllner	1. listopad 1939 – rok 1941
P. Josef Spittler	pouze rok 1942
P. Ernst Haik	rok 1943 – srpen 1946

4.3 Duchovní správa v Neratově od roku 1946 do současnosti

P. Josef Šimek	1. říjen 1946 – 22. srpen 1952
P. Josef Císař	1. prosinec 1952 – 5. listopad 1958
P. Josef Jakubec	5. listopad 1958 – 14. duben 1959
P. Stanislav Zeman SJ	15. duben 1959 – 15. červenec 1968
P. Josef Dostál	15. červenec 1968 – 5. červen 1985
P. František Schnitter Opraem	1. červenec 1985 – 31. leden 1988
P. Pavel Rousek	1. únor 1988 – 15. duben 1990
P. Ladislav Hojný	15. duben 1990 – 14. říjen 1990
P. Mons. Josef Suchár	15. říjen 1990 – dosud ⁷⁰

⁷⁰ P. Mons. Josef Suchár sídlí na faře v Neratově od 1. srpna 1993.

4.4 Zkáza kostela a jeho osud po roce 1945

Druhá světová válka, která probíhala v letech 1939 - 1945, představovala velký vojenský konflikt, kterého se zúčastnila většina států celého světa. Tuto válku provázely v dosud nevídané míře zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a nehumánní zacházení s válečnými zajatci. Na jaře roku 1945 bylo již zřejmé, že se konec 2. světové války nezadržitelně blíží. A tak jako mnozí lidé v naší vlasti, tak i obyvatelé Neratova, zmíněný konec války toužebně očekávali. Netušili však, že ještě v samém závěru války a následně po ní, nastanou události, které jejich život v Neratově změní. I když se blížil konec války, měli všichni zdejší lidé strach. Sudety v Neratově totiž hraničily přes řeku Divoká Orlice s Německem, kudy se táhla fronta a bylo slyšet časté střelení.

Již v prvních květnových dnech roku 1945 projížděli vesnicí prchající němečtí vojáci, přičemž cestou zahazovali vše nepotřebné. A tak se zejména v příkopech vedle silnice, a také až k řece Divoká Orlice, hromadil válečný materiál, mnoho munice, zbraně i vojenské uniformy.

Dne 10. května roku 1945 obsadila Rudá armáda na koních v 01.00 hodin Neratov, vojáci se utábořili uprostřed vesnice. Po deváté hodině ranní chodilo po vesnici několik vojáků, kteří chtěli nějaké potraviny a oves pro koně. Během dne se pak museli všichni muži ve věku od 16 do 60 let shromáždit a odevzdat zbraně a munici. Rusové ji poté likvidovali. Téhož dne večer, asi v 19 hodin, vystřelil svévolně voják v ruské uniformě několikrát z pancéřových pěstí, přičemž jedna z těchto střel zasáhla sanktusovou věžičku kostela a vypukl požár.⁷¹ A to byl osudný okamžik pro poutní kostel v Neratově...

Z kostela, kde právě sloužil májovou mši místní neratovský farář P. Ernst Haik, vyběhli po zásahu střelou všichni ven. Požár se tak rychle rozšířil, že během hodiny shořely šindelové střechy a také dřevěná schodiště obou věží a roztavil se i hodinový stroj a zvon. Díky silným cihlovým klenbám zůstal interiér a veškerý mobiliář ohněm nedotčen.⁷²

Rusové potom každé dva dny chodili ve dvojicích po vesnici a chtěli po obyvatelích Neratova jídlo a alkohol. Asi po patnácti dnech se přestěhovali z Neratova do velkého tábora u Stuhlseifenu.

⁷¹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 50.

⁷² OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s. 13.

Ještě v květnu 1945 se snažili mnozí lidé v Neratově o opravu a obnovu tamního kostela. Neratovský farář P. Ernst Haik společně s německými obyvateli vyklidili trosky a pustili se do úklidu kostela.

Následně začala jednání s úřady a vládou pro záchranu neratovského kostela. Právě první podnět na jeho záchranu vyšel od Františka Suchodola, tehdejšího správního komisaře v Neratově. Ten zaslal dne 19. května roku 1945 Zemskému národnímu výboru v Praze dopis se žádostí o pomoc. Také neratovský farář P. Ernst Haik se jednáním s úřady aktivně podílel na záchraně kostela.

Ve dnech 6. – 10. července 1945 působili v Neratově příslušníci Revoluční gardy, kteří nařídili některým vesničanům, aby se s potravinami na 14 dní shromáždili na „Knoblichově spáleništi“, tj. vedle dnešní autobusové zastávky. Byla to první vlna odsunu a týkala se asi poloviny zdejších německých obyvatel. Byli odvedeni přes most na kladskou stranu, a pak se už o ně nikdo nestaral. Kdo mohl, šel ke svým příbuzným v kladských vesnicích. Ostatní se nastěhovali do různých prázdných chalup, protože i z kladské strany obyvatelé průběžně odcházeli.⁷³

Dne 8. srpna roku 1945 napsali vojáci 1. roty I. praporu 19. pěšího pluku Československé armády (dočasně v Neratově) Dr. Janu Šrámkovi, náměstkovi ministerského předsedy, aby svým vlivem urychlil rekonstrukci zdejší nádherné umělecké památky. Zároveň nabízeli svou pomoc při opravách. Nakonec se podařilo finanční prostředky získat od Ministerstva školství a osvěty. Určitá část nákladů byla také hrazena z dobrovolných sbírek ještě neodsunutých farníků. Zadání prací a jejich úhradu převzal tehdejší Okresní národní výbor v Žamberku. Proto již 18. října 1945 byly zahájeny tesařské práce na trémové konstrukci střechy, která byla v první etapě pobita prkny a zakryta lepenkou. V následující etapě mělo dojít k pokrytí střechy šindelem nebo eternitem. Pro nedostatek státních finančních prostředků byla tato druhá etapa prací odložena až na rok 1947.⁷⁴

Na počátku července roku 1946 byla lepenka vlivem povětrnostních podmínek celá ze střechy stržena. Tehdy už ale neratovský farář P. Ernst Haik nestihl společně s německými obyvateli nic víc pro záchranu kostela v Neratově udělat. Ve dnech 13., 14. a 15. srpna 1946 se totiž konala druhá vlna odsunu původních německých obyvatel. Nejprve byli odvedeni do sběrného tábora v Králíkách. Tam strávili čtyři týdny, a teprve když počet shromážděných dosáhl stavu 500, byl vypraven železniční transport do Německa.

⁷³ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 51.

⁷⁴ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s. 13.

Po odsunu místních německy mluvících obyvatel byly započaté práce na obnově kostela v Neratově zcela zastaveny. Vysídlené neratovské domy byly následně převedeny pod správu státní instituce Rodinná rekreace.

Postupně se měnil ráz krajiny v okolí Neratova, řada polí se totiž přeměnila na pastviny, popř. byla zalesněna. Z Neratova se tak stala rekreační oblast, přičemž zde postupně zanikly škola, hospoda i obchod.⁷⁵ Do určité doby ještě jezdila do vsi pojízdna prodejna, ale později už museli lidé jezdit na nákup do Bartošovic nebo do Rokytnice. Postupem času byla v Neratově část domů rozebrána a rozbořena nebo zchátrala. Nakonec zbylo celkem 70 udržovaných domů, což bylo oproti stavu před druhou světovou válkou asi o třetinu méně. Několik domů bylo tehdy zachráněno také tím, že si je koupili dosídlenci.⁷⁶

S ohledem na tehdejší situaci v Neratově a neutěšený stav zdejšího chátrajícího kostela se prof. Zdeněk Wirth⁷⁷ rozhodl převzít alespoň některé součásti neratovského mobiliáře na vhodnější místo, do kostela v Žamberku, a tím je zachránit před zkázou. Jednalo se například o sochy čtyř českých světců, tj. o sv. Václava, sv. Víta, sv. Vojtěcha, sv. Jana Nepomuckého a také dva letící anděly, sochu Ježíše Krista a další drobné zbytky barokních oltářů vesměs z 1. poloviny 18. století.

Následně byly sochy světců z Neratova dne 8. července 1947 předány do Městského muzea v Žamberku, kde byly zapsány do přírůstkového katalogu sbírek a dnes jsou součástí stálé muzejní expozice, která dokumentuje barokní sochařskou tvorbu východních Čech.⁷⁸

Pro nedostatek finančních prostředků nedošlo v Neratově ani v roce 1947 k realizaci druhé etapy záchranných prací střechy kostela. Přes veškerou aktivitu, zejména Státního památkového úřadu, nebyly sehnány finanční prostředky ani později, a tak do kostela na hlavní neratovský oltář, ale i na jiná místa, stále zatékalo a stavba nadále chátrala. V roce 1950 se objevily návrhy, aby byl celý kostel zbourán z důvodu velmi zanedbaného stavu.⁷⁹

V následujícím roce, na základě žádosti farnosti v Horním Jelení, kde dosloužily tamní varhany, povolil církevní odbor KNV v Hradci Králové převoz neratovského nástroje. Proto se dne 11. 10. 1951 uskutečnil převoz varhan z Neratova do kostela v Horním Jelení. Varhany

⁷⁵ <https://neratov.webnode.cz/poutni-misto/pribeh-zkazy-historie/>

⁷⁶ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldau)*, c.d., s. 52.

⁷⁷ Prof. Zdeněk Wirth (1878 – 1961), český historik umění, jeden ze zakladatelů památkové péče v Čechách, vysokoškolský profesor, akademik ČSAV. Roku 1909 obhájil rigorózní práci na téma Barokní gotika v Čechách v XVIII. a v 1. polovici XIX. století, která je považována za objevitelské dílo. Za války byl nuceně penzionován. Po roce 1945 byl členem České národní rady. Od roku 1946 do roku 1951 předsedal národní kulturní komisi, která rozhodovala o uměleckých konfiskátech. V letech 1958 – 1961 byl členem Ústřední komise státní památkové péče.

⁷⁸ POCHE, E. a kol. *Umělecké památky Čech 4 (T - Ž)*. Praha: Academia, 1982, s. 390.

⁷⁹ OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s. 13.

byly nejprve v Neratově rozebrány a po převozu sestaveny a instalovány v kostele Nejsvětější Trojice v Horním Jelení. Tyto práce v týdnu před vánocemi provedli lovosičtí varhanáři, bratři Stanislav a Václav Havlíkovi.⁸⁰

Následně byly ještě z kostela v Neratově odvezeny do Horního Jelení i oltáře, některé zbylé sochy andělů, svatých, ozdobné vázy apod., čímž byly uchráněny před zničením nebo případným rozkradením. Do kostela totiž neustále zatékalo, strop byl proto značně promáčený a na římsách, které tento strop držely, rostly břízky.

V následujících letech již státní správa neměla zájem, aby se kostel opravoval, a proto iniciativa k záchraně kostela přešla v roce 1955 zcela do rukou církevní správy. Tehdy se organizování a realizace oprav ujal rokytnický farář P. Josef Císař, který nezměrným úsilím získal od KNV v Hradci Králové částku 10 000 Kč a vlastními silami pokračoval v opravě střechy kostela.⁸¹ Na faře v Rokytnici byly uprázdněné velké stáje, ve kterých zavedl výrobu řezaných šindelů, které byly určeny nejen na opravu střechy kostela v Neratově, ale i pro prodej jiným zájemcům. V roce 1956 se tak podařilo pokrýt šindelem asi jednu třetinu střechy a dále zbudovat dřevěná patra obou věží. Snahy P. Josefa Císaře o záchranu kostela se ale neselekaly s porozuměním u krajského církevního tajemníka. Ten iniciativnímu administrátorovi odebral veškeré finanční prostředky a záchranné práce na kostele zcela zastavil. Následně byl P. Josefu Císaři odebrán i státní souhlas, nutný k vykonávání duchovní správy.⁸²

Na Bílou sobotu dne 22. dubna 1957 se zřítily promáčené klenby, a proto koncem roku 1958 bylo rozhodnuto, že stavba bude ponechána na dožití. Řada institucí se ale nehodlala s tímto stavem smířit a upozorňovala odpovědné orgány na nutnost záchranu neratovského kostela. Přesto v roce 1960 požádal odbor pro vnitřní věci rady Krajského národního výboru v Hradci Králové o demolici kostela. Žádost byla zamítnuta a kostel chátral dál. Nicméně o zachování kostela se stále bojovalo. Určitou naději přinesl až konec 60. let. Tehdy se na popud nového administrátora rokytnické farnosti, P. Stanislava Zemana začaly odpovědné státní úřady znovu zabývat situací neratovského kostela. P. Stanislav Zeman si vyžádal umělecko-historický průzkum a požádal o zapsání kostela do státního seznamu památek. Tato snaha ale ztroskotala na jednoznačném negativním stanovisku tehdejšího odboru kultury Okresního národního výboru v Rychnově nad Kněžnou, který se obával odpovědnosti za statický a stavební stav památky.

⁸⁰ FUKS, J. *Varhany Rychnovska (II. část)*. In Orlické hory a Podorlicko, sv. 18. Rychnov nad Kněžnou: Muzeum a galerie Orlických hor, 2011, s. 158.

⁸¹ NEUGEBAUER, R. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu)*, c.d., s. 53.

⁸² OPPELTOVÁ, J. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*, c.d., s. 14.

V roce 1973 požádala stejná instituce o opětovnou demolici kostela odstřelem, tentokrát však zdůvodněnou politicky. Demoliční výměr byl vydán, ale poslední překážkou k demolici kostela se stalo památkově chráněné rokokové schodiště. Orgány památkové péče totiž trvaly na jeho přemístění. Proto v roce 1977 bylo schodiště převezeno a osazeno v zámečku Skalka v Podbřezí u Dobrušky. Tím ale byly vyčerpány finanční prostředky určené na demolici kostela, ke které již z tohoto důvodu nedošlo.⁸³

5 Obnova poutního kostela po roce 1989

Podle názoru mnohých lidí stálo svatořečení Anežky Přemyslovny dne 12. listopadu 1989 u počátku změn, kterých byl náš národ od té doby svědkem. Události 17. listopadu 1989 a následujících dní se pak staly pro řadu lidí velkou nadějí, škálou širokých možností a určitou životní výzvou. V té době proto někteří lidé znovu přemýšleli o smyslu svého života, což některé vedlo od myšlenky k nějakému rozhodnutí a následné realizaci změn.

Jednou z takových změn byl příchod kněze P. Josefa Suchára do duchovní služby ve farnosti Kunvald v Orlických horách. Bylo to na jaře roku 1990, kdy v královéhradecké diecézi působil biskup Karel Otčenášek. Ten pak následně od 15. října 1990 pověřil P. Josefa Suchára správcem rokytnické farnosti, do které patřil i Neratov.⁸⁴

5.1 Myšlenka obnovy Neratova a P. Josef Suchár

Je nutno říci, že i v případě Neratova byla na počátku myšlenka. Jednou na jaře, ještě před rokem 1989, projížděl při výletě Neratovem P. Josef Suchár, tehdy již jako tajně vysvěcený římskokatolický kněz. Tam jej zaujala velká zřícenina. Nejprve si myslel, že je to nějaký hrad, přičemž až po chvíli zjistil, že se jedná o zničený kostel. V ruinách tohoto kostela si už tehdy představoval, jak jej bude opravovat. Místo na něho totiž velmi silně, až mysticky zapůsobilo a zároveň jakoby jej naléhavě vybízelo, aby s tím něco udělal. Asi i právě proto, jak ostatně P. Josef Suchár říká, se uvnitř ruin kostela modlil a dal slib: *„Bože, jestli se to někdy v naší republice změní a já budu moci být veřejně knězem, tak udělám všechno pro to, aby se*

⁸³ Tamtéž. s. 16

⁸⁴ KUTIL, T. *Zázrak v Neratově*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 48.

to i zde změnilo a mohly se tady opět sloužit mše.“⁸⁵ Tím tato krátká, ale intenzivní epizoda skončila, přičemž v té době nemohl ani P. Josef Suchár tušit, že se Neratov a jeho okolí jednou opravdu stanou jeho osudem.

Zde se nabízí otázka, kdo je vlastně P. Josef Suchár. Je to určitě zajímavá osobnost, která je úzce a nesmazatelně spojena s novodobou historií poutního kostela v Neratově. Jeho životní cesta ke kněžství se vyvíjela postupně. Své dětství prožil v Brně, kde se 15. října 1958 narodil. V rodině vyrůstalo celkem pět dětí, a to tři dívky a dva chlapci.

Po skončení základní školy šel studovat obor provozní elektromontér. Během studií a praxe postupně objevoval svět dělníků a techniků. Po ukončení studií nastoupil nejprve do brněnského Zetoru, pak pracoval v Transportě a nakonec v brněnském Kovopodniku. Při své práci se zájmově věnoval mládeži, organizoval v utajení křesťansko-skautské tábory v Orlických horách. V továrnách pracoval celkem patnáct let, přičemž se tajně připravoval na kněžství. Jeho studium trvalo celkem sedm let. Jeho tajná teologická studia probíhala na Institutu Cyrila a Metoděje v Brně, který vedl kněz P. František Fráňa (zvaný Tišek). Spolu s Josefem Suchárem tehdy studovali Karel Kratochvíl, Martin Holík (pozdější zakladatel a ředitel radia Proglas) a jeho bratr Jiří Holík. Garantem teologické formace Josefa Suchára byl P. Stanislav Krátký⁸⁶, jeho pozdější světitel. Po ukončení teologických studií Josefa Suchára proběhlo dne 28. září 1986 jeho tajné kněžské svěcení v Hrádku u Znojma. O této události nevěděl téměř nikdo, ani jeho vlastní rodiče. Teprve až po listopadu 1989 se P. Josef Suchár přiznal veřejně ke kněžství a podal v práci výpověď. Do této doby nevystupoval jako kněz na veřejnosti, pouze vedl ministranty v kostele sv. Tomáše v Brně a jezdil s dětmi do Orlických hor na tábor Amerika u Klášterce nad Orlicí.

Další cesta P. Josefa Suchára vedla k biskupu Karlu Otčenášskovi v Hradci Králové. U něho se přihlásil na jaře roku 1990 do kněžské služby v královéhradecké diecézi s tím, zda by mohl sloužit jako kněz ve farnosti Kunvald, poblíž tábora Amerika. Díky přímluvě faráře

⁸⁵ Osobní svědectví P. Josefa Suchára na besedě „*Mé srdce je v Neratově*“ v cyklu talk show Host na faře. Fara Církve čs. husitské v Liberci, 22. 3. 2019.

⁸⁶ P. Stanislav Krátký, kněz brněnské diecéze. Narodil se 11. listopadu 1922 v Brně. Vystudoval gymnázium a poté studoval teologický institut v Brně. Po jeho ukončení byl 5. července 1946 vysvěcen na kněze. Za komunistického režimu byl perzekuován. Patřil mezi významné představitele skryté církve. V srpnu 1968 byl biskupem Felixem M. Davidkem vysvěcen na biskupa skryté církve. V 90. letech se zasloužil o zrod křesťanského rozhlasového vysílání Radia Proglas, TV Noe Společnosti pro evropskou kulturu. V letech 1999 - 2010 byl proboštem mikulovské kapituly. V roce 2007 mu byla udělena cena Jihomoravského kraje za přínos výchově mládeže a za osobní statečnost v období komunismu. V témže roce mu brněnský biskup Vojtěch Cikrle při příležitosti 230. výročí založení brněnské diecéze udělil medaili sv. Petra a Pavla za obětavou kněžskou službu. Zemřel 13. listopadu 2010 v Rajhradu u Brna.

P. Františka Halíka⁸⁷ z Klášterce nad Orlicí skutečně pověřil biskup Karel Otčenášek P. Josefa Suchára vedením farnosti Kunvald s povinností kaplana v Klášterci nad Orlicí a v Bartošovicích.

V této době se také řešila otázka tajné církve. Čeští biskupové psali do Vatikánu, jak se mají k celé záležitosti postavit. Pro mnohé tajně vysvěcené kněze to bylo období nelehké a bolestivé. Také P. Josef Suchár musel do vyřešení situace vystupovat jako jáhen, což trvalo několik měsíců. Nakonec se vše vyřešilo svěcením „sub conditione“.⁸⁸ Prožil ho společně s dalšími třemi kněžími v kapli na biskupství v Hradci Králové. Do půl roku, tj. dne 15. října 1990 se pak P. Josef Suchár stal správcem rokytnické farnosti, ke které náležel i Neratov.

K případné obnově kostela v Neratově dal ale biskup Karel Otčenášek P. Josefu Suchárovi podmínku, že se v Neratově musí zvýšit počet stálých obyvatel, a tím bude umožněn návrat plnohodnotného života do vysídlené pohraniční obce. V té době žili v Neratově jen dva stálí obyvatelé a zbytek tvořili chataři. Biskup Karel Otčenášek proto přislíbil P. Josefu Suchárovi prostředky na obnovu kostela jedině tehdy, pokud se mu podaří obnovit život v obci, aby kostel nebyl opraven samoučelně, ale aby znovu sloužil lidem.⁸⁹ A to byla pro P. Josefa Suchára velká životní výzva...

5.2 Počátek obnovy Neratova

Mše svaté sloužil P. Josef Suchár v malé kapličce na hřbitově a kostel byl zatím stále zavřený. Hned vedle kapličky měla chalupu rodina Němcových, tj. babička a jejích pět dětí, které sem často jezdily. A právě s rodinami těchto dětí pak P. Josef Suchár začal s obnovou života a následně i kostela v Neratově.

Některé z těchto rodin se mu podařilo přesvědčit, aby se natrvalo přestěhovaly do Neratova. Tyto rodiny si pak postupně vzaly do pěstounské péče děti s handicapem. V malém společenství se mezi P. Josefem Suchárem a zmíněnými rodinami zrodilo velké přátelství, které navíc korespondovalo s porevoluční atmosférou svobody.

Ještě téhož roku se proto společně s P. Josefem Suchárem rozhodly, že obnoví tradici srpnových poutí v Neratově a poté se následně pustí do postupné opravy kostela.

⁸⁷ P. František Halík, farář v Klášterci nad Orlicí. Narodil se 15. listopadu 1909 v Záborné u Polné. Na kněze byl vysvěcen dne 23. června 1935 v Hradci Králové. Jako kněz působil v Hradci Králové, Sadské, Příbyslavi a od roku 1951 v Klášterci nad Orlicí. Zemřel dne 14. srpna 1999 v Klášterci nad Orlicí.

<http://www.bihk.cz/dieceze/diecezni-katalog/zesnuli-duchovni>

⁸⁸ Svěcení „sub conditione“ – tzv. druhé svěcení, tj. podmíněčné svěcení.

⁸⁹ Osobní svědectví P. Josefa Suchára ze dne 16. 8. 2018, fara Neratov.

V rámci příprav na srpnovou pouť v roce 1990 objížděl P. Josef Suchár skautské tábory, přátele i známé a všechny zval na neratovskou pouť. Do přípravných prací se zapojily i rodiny sourozenců P. Josefa Suchára. A tak, se první poutní mše v novodobé historii Neratova konala dne 15. srpna 1990 v den svátku Nanebevzetí Panny Marie. Byla to ještě pouť pod širým nebem na louce před kostelem. Kostel byl totiž plný suti a jeho stávající stav neumožňoval z bezpečnostních důvodů sloužit mši v jeho prostorách. Na pouť tehdy přijely i tři oddíly skautů. Celkem se této pouti zúčastnilo přes 300 poutníků a několik kněží, mezi nimi i pozdější pomocný biskup Josef Kajnek z královéhradeckého biskupství. Tím se po čtyřiceti pěti letech obnovila tradice mariánských poutí v Neratově.

V následujících měsících začaly práce na opravě kostela. Na obvodových zdech kostela bylo totiž velké množství uvolněného zdiva, které bylo nutné odstranit a zdivo zpevnit. To však vyžadovalo sehnat peníze pro horolezce, kteří byli ochotni v těchto výškách dané práce provést. To se nakonec během roku podařilo, zdi byly začátkem léta opraveny a mohlo se začít s vyklízením suti a zeminy z kostela. Díky velkému úsilí P. Josefa Suchára, jeho rodiny, kamarádů, všech rodin z Neratova a dalších ochotných lidí z okolí se povedlo kostel od sutin, zeminy a náletů do soboty před půlnocí zcela uklidit. V noci přišla velká bouřka. Prudký déšť kostel vypláchl a druhý den vysvitlo slunce. Kostel byl vyčištěný a umytý, a tak se v něm mohla po 46 letech znovu sloužit mše svatá, i když pod širým nebem, protože kostel byl stále bez střechy.

Spolu s P. Josefem Suchárem byli na mši i P. František Fráňa, P. Martin Holík a s nimi několik stovek věřících. Bohoslužba byla velice krásná a bylo z ní cítit velké nadšení všech přítomných. Přišli a přijeli lidé zblízka i ze vzdálenějších míst a dokonce i ti, kteří si pamatovali kostel, když byl ještě funkční, popř. jak postupně chátral. V jejich očích se nedaly přehlédnout slzy dojetí ani radost, že mohou být u toho.⁹⁰ Asi i proto si mnozí poutníci vzájemně slibovali, že příští rok na zdejší pouť opět připutují.

Od roku 1991 se tak začala vytvářet nová neratovská tradice, tj. mše svaté v kostele pod širým nebem, pod klenbou nebeskou, která spojuje všechny lidi bez rozdílu. Je to určitě ta nejkrásnější klenba, jakou kdy nějaký architekt navrhnul, a která „zůstává“ i později, po vybudování prosklené střechy kostela. Každoročně se zde koná hlavní neratovská pouť na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna, přičemž je provázena bohatým duchovním a kultur-

⁹⁰ Osobní svědectví P. Josefa Suchára na besedě „*Mé srdce je v Neratově*“ v cyklu talk show Host na faře. Fara Církve čs. husitské v Liberci, 22. 3. 2019.

ním programem. Během roku se zde konají oslavy i ostatních mariánských svátků, a také noční mše na Boží hod vánoční, Nový rok a obřady Bílé soboty.

V následujícím roce nastaly pro Neratov dvě velmi důležité události. Státní památkový ústav prosadil zapsání kostela do Státního seznamu památek a vzniklo Sdružení Neratov, jehož hlavním záměrem byla obnova poutního místa a rozvoj vysídlené obce na česko-polském pohraničí.

5.3 Sdružení Neratov

Z dříve uvedených skutečností jednoznačně vyplývá, že P. Mons. Josef Suchár je zřejmě nejvýznamnější osobou při záchraně poutního místa v Neratově. Byl to právě on, kdo kolem sebe soustředil několik rodin, které už měly k Neratovu vztah a často tam jezdily. Především to byli Němcovi a jejich další sourozenci – děti od babičky Němcové. Jádro společenství tvořily tři sestry. Kromě Jany Němcové, také její sestra Marie, provdaná Malíková a sestra Stáňa, provdaná Fuchsová.

Dne 11. září 1992 bylo založeno Sdružení Neratov, z. s., a to jako nestátní, nepolitické a nezávislé sdružení lidí, jejichž cílem bylo obnovit vysídlenou ves Neratov a vytvořit zde podmínky pro život a práci lidí s postižením, či jinak znevýhodněných. Základ občanského sdružení tvořili zejména P. Josef Suchár a dvě pěstounské rodiny Němcových a Malíkových. Obě tyto rodiny měly své vlastní děti a kromě toho přijaly do pěstounské péče i další děti s určitou mírou mentálního postižení. Tyto rodiny pak založily ve spolupráci s Okresním úřadem v Rychnově nad Kněžnou pěstounské zařízení, které žilo v duchu křesťanských zásad a hodnot. Tím se podařilo, že se počet stálých neratovských obyvatel zvýšil několikanásobně. A hlavně přišly děti, což znamenalo, že vesnice Neratov „opět začala žít“. Občanské sdružení mělo tehdy na samém počátku celkem 14 členů a již od svého založení je spolu s farností hnačím motorem rozvoje Neratova.

Sdružení získalo v Neratově a později v Bartošovicích a Vrchní Orlici několik objektů, které byly postupně rekonstruovány a dnes slouží jako sídlo sdružení a chráněných dílen nebo v nich žijí klienti či pěstounské rodiny.⁹¹ V Neratově byly zpevněny a opraveny cesty a zave-

⁹¹ V roce 2001 proběhla rekonstrukce budovy bývalé místní školy. Zde tak vzniklo 5 bytů pro asistenty, 6 bytů pro klienty, dále kanceláře, učebna, místnost pro volný čas a obchod, který byl otevřen 23. června v téže roce. V přízemí této budovy pak byla v roce 2002 uvedena do provozu nová kuchyň a jídelna.

deno veřejné osvětlení. Také byla postavena centrální čistírna odpadních vod a současně s ní byla vybudována i kanalizace a rozvod místní vodovodní sítě.

5.3.1 Chráněné bydlení

V roce 1998 vzniklo v Neratově chráněné bydlení Domov, které se velmi dobře osvědčilo a funguje dodnes. Poskytuje životní prostor lidem s mentálním postižením a současně usiluje o jejich rozvoj a dosažení co největší samostatnosti a odpovědnosti za podpory týmu asistentů. Pro zdejší klienty je řada pracovních a jiných aktivit spolu s chráněným bydlením skupinového typu optimální možností pro naplnění svobodného a smysluplného života.

5.3.2 Chráněné dílny

Sdružení Neratov provozuje chráněné dílny, kde jsou lidé s postižením zaměstnáni v chráněném prostředí. V těchto dílnách pracují jak klienti z neratovského chráněného bydlení, tak i lidé s postižením z okolních obcí. Při plnění pracovních povinností se tito lidé za pomoci školených asistentů realizují v práci, která je nejen zajímavá, ale také i pozitivně naplňuje.

V současné době nacházejí klienti uplatnění v těchto chráněných dílnách:

- **Chráněná dílna „Kuchyň“**

Je první chráněnou dílnou, která ve Sdružení Neratov v roce 2002 vznikla. Sídlí v budově bývalé místní školy. Nabízí celodenní stravování nejen klientům chráněného bydlení a zaměstnancům sdružení, ale i rekreantům a ostatním návštěvníkům Neratova.

- **Chráněná dílna „Farma Orlice, o. p. z.“**

Je druhou chráněnou dílnou, která byla v roce 2002 uvedena do provozu. Působí ve Vrchní Orlici nedaleko Neratova a zabývá se chovem krav, ovcí a prasat. Farma zaměstnává převážně klienty ze Sdružení Neratov, a to v pomocných zemědělských pracích v živočišné výrobě, údržbě krajiny, ve výrobě palivového dřeva a v technických službách.

- **Chráněné dílny „Kopeček“**

Tyto chráněné dílny jsou umístěny v Bartošovicích v Orlických horách, v bývalém statku, který byl v roce 2006 zrekonstruován. Zde je v provozu celkem pět rukodělných dílen.

Dílny keramická a tkalcovská fungují od roku 2007, košíkářská dílna byla otevřena v roce 2008, šicí dílna byla zprovozněna v prosinci 2013 a poslední tiskařská dílna byla otevřena v roce 2016. V těchto dílnách se vyrábějí nejrůznější výrobky, od košíků, ozdob z pedigu, triček až po tkané koberce a tkané kabelky, keramické hrnky a mísy či sponky do vlasů a jiné výrobky.⁹²

- **Chráněná dílna „Naděje“**

Tato chráněná dílna působí od roku 2008 přímo v Neratově a zabývá se úklidovými a zahradnickými pracemi. Zajišťuje úklid vnitřních prostor místních objektů, pečuje o výzdobu a úpravu okolí kostela a fary. Udržuje také zeleň, místní hřbitov, stará se o ovocný sad v Neratově, pěstuje květiny a zeleninu, seče trávu a v zimním období odklízí sněh.

- **Chráněná dílna „Pradlenka“**

Je další provozovanou dílnou Sdružení Neratov, která ale vznikla až v roce 2011. Tato dílna nabízí služby malé prádelny, což zahrnuje praní, mandlování, žehlení i drobné opravy oděvů, nejen pro jednotlivá střediska Sdružení Neratov, ale i pro rekreační chaty a jednotlivce v okolí.

- **Chráněná dílna „Neratovský obchod a hospoda“**

Důležitou chráněnou dílnou je od roku 2001 otevřený místní obchod, kde pracují zaměstnanci s invaliditou jako prodavačky a také v roce 2005 otevřená neratovská hospoda, v níž lidé s postižením nejen vaří, ale i obsluhují zákazníky. V obchodě lze zakoupit vedle potravin i drogistické zboží, známky, pohledy a různé suvenýry a také výrobky a produkty

⁹² Sdružení Neratov: Historie Sdružení Neratov, <https://www.neratov.cz/historie-sdruzeni>

chráněných dílen.⁹³ Restaurace se zahrádkou poskytuje možnosti občerstvení a odpočinku v příjemném prostředí a nabízí pořádání nejrůznějších společenských a firemních akcí. Je zde také možnost celoročního ubytování ve dvou a třílůžkových pokojích.⁹⁴

- **Chráněné dílny v Žamberku**

Postupem času přerůstá činnost Sdružení Neratov přes hranice orlicko-horské vísky Neratov a sousedních Bartošovic. Sdružení od roku 2015 pomáhá i handicapovaným lidem ze Žamberka a okolí. Přispělo k tomu i otevření nového bufetu „Občerstvení u Neratovských“ a montážní dílny v areálu léčebného ústavu Albertinum v Žamberku. V bufetu lidé s postižením připravují kávu, čaj a chlebičky, obsluhují zákazníky a roznášejí nákupy pacientům upoutaným na lůžko. V montážní dílně lidé s handicapem montují součástky do jističů pro regionální firmu OEZ Letohrad.⁹⁵

V roce 2017 je v žambereckém Albertinu ještě nově otevřena zahradnická dílna, která začala rozvíjet svou činnost v místním opuštěném zahradnictví nejen pěstováním květin, ale i ovoce a zeleniny.

- **Chráněná dílna Králíky**

V dubnu 2017 byla v centru města Králíky otevřena chráněná dílna se zaměřením na montážní práce. Své sídlo má dílna v krásně zrekonstruovaných bezbariérových prostorách tzv. Evropského domu. Lidé s handicapem zde montují součástky do jističů pro firmu OEZ, stejně jako někteří zaměstnanci v Neratově a v Žamberku.⁹⁶

Všechny chráněné dílny Sdružení Neratov mají propůjčen certifikát „Práce postižených“. Tímto certifikátem garantuje výrobce zákazníkům kvalitní a konkurenceschopné výrobky a služby, vytvořené lidmi s postižením ve férovém a bezpečném pracovním prostředí. Výrobky z chráněné dílny „Kopeček“ mají certifikát „Orlické hory – originální produkt“. Uplatnění a práci ve Sdružení Neratov nacházejí lidé s postižením i v adminis-

⁹³ V roce 2002 byla v obchodě zřízena poštovna České pošty. Ve východních Čechách jsou pouze dvě poštovny, jedna je zde a druhá je v Krkonoších na Sněžce.

⁹⁴ Sdružení Neratov: Historie Sdružení Neratov, <https://www.neratov.cz/historie-sdruzeni>

⁹⁵ OEZ – Orlické elektrotechnické závody Letohrad se zabývají výrobou jističů, pojistek a jiného elektroinstalačního zařízení v České republice.

⁹⁶ Výroční zpráva Sdružení Neratov, z.s. za rok 2017

trativě nebo na vedoucích pozicích. Ti, kdo kvůli svému handicapu nemohou do zaměstnání docházet či dojíždět dostávají od sdružení domácí práci.

Sdružení pro své zaměstnance zajišťuje různá školení zaměřená např. na finanční gramotnost, zvládání stresu či time management. Sdružení Neratov nezapomíná také na své příznivce a nabízí jim členství v Klubu neratovských andělů. Klub vznikl již v roce 2003 a sdružuje všechny příznivce Neratova, kteří při obnově poutního místa různými způsoby pomáhají. Členové klubu jsou pravidelně informováni o dění v Neratově a mohou zdejší činnosti ovlivňovat svými návrhy a nápady. Jednou za rok se koná setkání členů klubu v Neratově, kde jsou členové informováni o aktivitách za uplynulý rok a jsou také seznamováni s plány do budoucna. Součástí těchto setkání bývá i kulturní akce (koncert či divadelní představení), včetně pohoštění a prohlídky Neratova.

5.3.3 Stručná historie činnosti Sdružení Neratov

- **Rok 1992**

Sdružení Neratov vzniklo 11. září 1992 na popud Mons. Josefa Suchára, jako společenství lidí, kteří chtějí ve vysídlené obci Neratov obnovit plnohodnotný život. Následně sdružení kupuje objekt bývalé školy.⁹⁷

- **Rok 1993**

V tomto roce se do Neratova stěhují první rodiny, které ke svým dětem přijímají další děti do pěstounské péče. Jsou zahájeny opravy prvních budov v Neratově.

- **Rok 1994**

Pokračují opravy a rekonstrukce budov v Neratově. Horolezci opravují a částečně sanují obvodové zdi kostela.

⁹⁷ Objekt školy byl zakoupen za 100 000 Kč od MNV Bartošovice v Orlických horách za finanční podpory OÚ Rychnov na Kněžnou.

- **Rok 1996**

V obci Neratov se poprvé setkávají původní němečtí obyvatelé, kteří byli vysídleni po roce 1945.

- **Rok 1998**

V Neratově vzniká chráněné bydlení Domov. Sdružení se zapojuje do vládního programu „Plán vyrovnávání pracovních příležitostí pro občany se zdravotním postižením v zemědělství“.

- **Rok 1999**

Sdružení Neratov kupuje budovu bývalého statku v sousedních Bartošovicích v Orlických horách. Později jsou v tomto objektu vybudovány chráněné dílny „Kopeček“.

- **Rok 2001**

Je dokončena rekonstrukce budovy bývalé školy, jsou zde vybudovány kanceláře sdružení, byty, učebna a vzniká zde i obchod.

- **Rok 2002**

Vznikají chráněné dílny „Kuchyně“ a „Farma Orlice, o.p.z.“ Do obchodu přibývá poštovna České pošty. Začíná se stavět nový dům pro chráněné bydlení (jeho obyvatelky mu později dají název „Sedmikrásky“).

- **Rok 2003**

Je založen „Klub neratovských andělů“, který sdružuje příznivce Neratova. Zároveň se v tomto roce koná první setkání jeho členů. V průběhu roku je dokončena oprava průčelí kostela a dne 19. 9. 2003 poprvé odbíjejí nové kostelní hodiny, které jsou přesnou replikou původních.

- **Rok 2004**

V tomto roce je na stráni pod kostelem vysazen sad z ovocných stromů s názvem „Sad smíření“.⁹⁸

- **Rok 2005**

Sdružení získává budovu Lilie, ve které je „Neratovská hospoda“ a chráněné bydlení. Vedle této budovy je vybudováno dětské hřiště. V tomto roce je také zakoupeno rekreační zařízení „DEPO“.⁹⁹

- **Rok 2006**

Probíhá kolaudace budovy chráněného bydlení „Sedmikráska“ a sídla chráněných dílen „Kopeček“ v Bartošovicích. Ve spolupráci s Diecézní charitou Hradec Králové nabízí Sdružení Neratov ubytování v rekreační chatě Neratov.

- **Rok 2007**

V Bartošovicích v Orlických horách jsou otevírány chráněné dílny „Kopeček“, a to nejprve keramická a tkalcovská dílna.

- **Rok 2008**

V tomto roce je po tříletých pracích dokončena střecha na kostele. Vzniká úklidová a zahradnická chráněná dílna „Naděje“ a v Bartošovicích na Kopečku se otevírá třetí chráněná dílna – košíkářská. Ve Vrchní Orlici je dokončena roční oprava kapličky.

- **Rok 2009**

Opravovaný kostel dostává novou dlažbu, kúr a základy vstupního schodiště. Začíná realizace stavby zahradnického areálu pro chráněnou dílnu „Naděje“. Neratovský obchod se přesunuje z budovy bývalé školy do domu k silnici, kam historicky patří. Sdružení Neratov zřizuje vlastní obchod v Luži u Chrudimi, kde prodává výrobky z Kopečku.

⁹⁸ Sad smíření byl vysazen za podpory Nadace Partnerství a Výzkumného ústavu šlechtitelského a ovocnářského Holovousy, a to z původního genofondu ovocnářských odrůd jablek, hrušní a švestek.

⁹⁹ Dnešní „Chata Neratov“ (dříve rekreační zařízení Českých drah Pardubice) s celoročním provozem. Objekt prošel v roce 2008 celkovou rekonstrukcí, jeho kapacita je 37 lůžek a 14 přistýlek. Nachází se vedle budovy bývalé školy. Nedaleko je i malý lyžařský vlek. Chata je vhodná pro větší skupiny, ale i pro rodiny s dětmi.

- **Rok 2010**

Pokračuje se v opravě kostela a je vybudováno vstupní schodiště před vchodem. Začalo se také s opravami oratoří. Probíhá druhá etapa výstavby zahradnického areálu v Neratově, kde jsou dobudovány skleníky, záhony a zahradní domky. Sdružení Neratov slaví 18 let své existence a od tohoto roku pravidelně vydává vlastní měsíčník „Nově v Neratově“.

- **Rok 2011**

Byla dokončena elektroinstalace a osvětlení kostela, zavedeno topení a dostavěno vnější schodiště. Dále pokračovala oprava vnějších zdí a věží. Vedle kostela byl dostavěn poutní dům. V tomto roce proběhly také oslavy 350. výročí ustavení poutní tradice v Neratově. V kostele byla instalována nová Neratovská Madona, která nahradila původní ztracenou sochu. Královéhradecký biskup Mons. Jan Vokál povýšil neratovský kostel mezi hlavní poutní místa diecéze a posvětil novou sošku Neratovské Madony. Sdružení Neratov také založilo šestou chráněnou dílnu s názvem „Pradlenka“.

- **Rok 2012**

V září roku 2012 oslavilo Sdružení Neratov již dvacet let své existence. Dále byla rozvíjena činnost v chráněných dílnách, kde vznikla nová pracovní místa. Všechny chráněné dílny získaly certifikát „Práce postižených“. Chráněným dílnám „Kopeček“ se navíc navíc dostalo podpory České televize, která jim věnovala výtěžek 4. Adventního koncertu ČT.

- **Rok 2013**

Sdružení Neratov pokračovalo ve spolupráci s místní farností a obcí v opravách kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově a opuštěného kostela sv. Jana Nepomuckého ve Vrchní Orlici. V tomto roce se také Sdružení Neratov rozhodlo založit pro děti s postižením malou speciální školu. V létě 2013 byly zahájeny přípravné práce a ke konci tohoto roku se školu pro 12 dětí s postižením a kombinovanými vadami podařilo registrovat s tím, že bude škola otevřena ve školním roce 2014/2015.

- **Rok 2014**

V září roku 2014 byla otevřena Základní škola speciální Neratov se dvěma třídami a celkovou kapacitou 12 žáků. Zde se vzdělávají děti s mentálním postižením a kombinovaný-

mi vadami. Škola se nachází v Bartošovicích v Orlických horách, v budově bývalé obecní školy. V tomto roce byla také vybudována nová pěší lávka k dětskému hřišti. V létě se v Neratově konal první ročník divadelního festival skupin pracujících s lidmi s postižením „Menteatrál“.

- **Rok 2015**

Sdružení otevřelo nový bufet „Občerstvení u Neratovských“ a montážní dílny v areálu léčebného ústavu Albertinum v Žamberku. Výrazně pokročily práce na opravě kostela. K hlavnímu vstupu přibýlo provizorní, ale pevné zábradlí. U bočního vchodu byl vybudován přístřešek proti dešti a padajícímu sněhu a ledu. Do interiéru kostela přibýla další část nového liturgického vybavení – svatostánek a stojan na paškál. V červenci byla v budově s jídelnou otevřena nová kavárna.¹⁰⁰

- **Rok 2016**

V Neratově byla znovu otevřena zrekonstruovaná hospoda. Do stejného objektu byl přestěhován i obchod se smíšeným zbožím. V tomto roce oslavil „Kopeček“ deset let své existence a byla také otevřena tiskařská dílna. Pokračují práce na opravě kostela. V létě se do jeho presbytáře po více než 60 letech vrátila Panna Marie Nanebevzatá, respektive její znázornění ve výtvarném díle z kovu a vitráží podle návrhu Dr. Karla Rechlíka. Základní škola speciální Neratov se rozrostla o další třídu a nabízí tak vzdělání a zázemí ve třech třídách celkem pro 18 dětí.

- **Rok 2017**

V tomto roce je v Žamberku v areálu léčebného ústavu Albertinum otevřena zahradnická dílna, a také v Králíkách je otevřena nová montážní chráněná dílna. Významnou událostí v listopadu tohoto roku bylo slavnostní otevření místního pivovaru, kde se začalo vařit pivo s názvem Prorok.¹⁰¹

¹⁰⁰ O vybudování kavárny byla v roce 2017 sepsána kniha s názvem S mlékem, nebo bez. Jejím autorem je kavárník Kamil Provazník, který podnikatelské plány a vlastní realizaci kavárny v Neratově v této knize zajímavě popisuje.

¹⁰¹ Snaha o výstavbu pivovaru v Neratově se datuje již k roku 1723, kdy se o ni neúspěšně pokoušel řád Servitů. Na jejich snahy začátkem milénia navázalo Sdružení Neratov ve snaze pomoci aktivitám, dnes nazývaných sociální podnik, a to zbudováním malého pivovaru jako zdroje financí pro potřebné. Na projektech se začalo pracovat v roce 2007 a přípravy trvaly celých 10 let, než se podařilo stavbu dokončit a zahájit provoz pivovaru.

- **Rok 2018**

Na kostele v Neratově byla na jaře zahájena oprava věží kostela a také dokončena pravá část oratoře. Na podzim byly pro Neratov v Brodku u Přerova odlity dva zvony – Michael a Gabriel a provádělo se opláštění barokních bání pro věže kostela. V listopadu byla do věží instalována točitá schodiště, oba zvony a osazeny obě barokní kopule na věže kostela.

5.4 Rekonstrukce poutního kostela

Na současné podobě a stavu kostela i celé vesnice Neratov má jednoznačnou zásluhu P. Mons. Josef Suchár. Ten svojí iniciativou, úsilím a cílevědomou prací vrátil do této pohraniční vesnice život, který zde od druhé světové války až do roku 1989 téměř vymizel.

K postupné obnově neratovského poutního místa a k opravě kostela dochází již na počátku 90. let dvacátého století. Začátek nebyl jednoduchý a hledaly se způsoby a možnosti realizace myšlenky obnovy tohoto místa. Finanční a praktické důvody vedly P. Mons. Josefa Suchára spolu s architekty k tomu, aby byly při rekonstrukci kostela spojeny prvky staré a moderní architektury. Současně s tím bylo tedy rozhodnuto nesnažit se kompletně obnovit kostel do původní barokní podoby. Naopak při rekonstrukci kostela bylo snahou použití moderní architektury, využití současných nových technologií i vhodných prvků tak, aby se zachovala původní historická sakrální stavba s jejím konkrétním účelem, a přitom aby budova dostala i nový ráz.¹⁰² Z toho pak vycházel i celkový záměr obnovy kostela v Neratově. Tím bylo usadit na obvodové zdi kostela průhlednou skleněnou střechu, aby se tak zachoval ráz dřívějších bohoslužeb pod širým nebem, které byly v kostele slouženy. Na základě tohoto záměru vzniklo postupně od roku 1992 několik návrhů, studií a projektů na požadovanou střechu kostela.

5.4.1 Realizované opravy a úpravy kostela

V létě roku 1994 pracovali opět na kostele horolezci. Opravovali a částečně sanovali obvodové zdi kostela, přičemž udělali nahoře betonový věnec, kterým celkově zpevnili stavbu kostela.

¹⁰²Osobní svědectví P. Josefa Suchára na besedě „*Mé srdce je v Neratově*“ v cyklu talk show Host na faře. Fara Církve čs. husitské v Liberci, 22. 3. 2019. Mons. Josef Suchár uvedl, že není stavitelem barokních chrámů.

V následujících letech byly další práce z důvodu nedostatku finančních prostředků zastaveny a probíhala jen běžná údržba. Teprve až v roce 2001 dochází k posunu záchranných prací na obnově neratovského kostela. Problémem totiž bylo stále padající zvětralé zdivo a římsové kameny z věží a z průčelí kostela na veřejnou cestu před kostelem. To bylo velmi nebezpečné nejen pro místní obyvatele, ale i pro návštěvníky neratovského kostela, zvláště po zimním období. Proto bylo v roce 2001 postaveno z důvodu bezpečnosti dřevěné lešení kolem celého průčelí a obou věží kostela.¹⁰³

Dne 14. 5. 2002 požádal P. Josef Suchár za římskokatolickou farnost v Neratově o vydání stavebního povolení pro stavební úpravy stavby. Důvodem bylo odstranění havarijního stavu průčelí a věží kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově. Žádost byla dne 28. 5. 2002 Městským úřadem v Rokytnici v Orlických horách kladně vyřízena a bylo vydáno stavební povolení. Zároveň odbor památkové péče Ministerstva kultury v rámci státní finanční podpory v *Programu záchrany architektonického dědictví* tuto opravu finančně podpořil částkou ve výši 1 000 000,- Kč, a proto mohly být požadované stavební práce včetně obnovy omítek zdárně zrealizovány.¹⁰⁴

V roce 2003 tak bylo opraveno obvodové zdivo průčelí kostela, jeho věže a také hodiny tohoto kostela.¹⁰⁵ Dne 18. září 2003 byla provedena montáž hodinového stroje, který byl uveden do provozu dne 19. září v 7 hodin 34 minut. A tak po 58 letech došlo na neratovském kostele ke spuštění hodin a jejich pravidelnému odbíjení.

V následujícím roce byla provedena sanace vnitřního zdiva kostela a oprava fary, přičemž tyto práce provedla stavební firma Loučka, s.r.o. z Pardubic. V roce 2005 pokračovaly práce na odstranění havarijního stavu interiéru kostela.

Náročným úkolem, který byl řadu let technicky řešen a konzultován s památkáři, bylo zastřešení barokního kostela. Od roku 1992 vznikly tři projekty na zastřešení kostela.

První návrh byl od ing. arch. Radima Kousala, jednalo se o skleněnou kapku posazenou na obvodové zdi kostela.

¹⁰³ Toto lešení bylo postaveno z daru dřeva Lesů České republiky, a.s.. Sdružení si mohlo nakácet a pořezat kulatinu v lese. Peníze na tesaře přidelil z havarijního fondu Okresní úřad v Rychnově nad Kněžnou. Vlastní stavbu lešení provedla firma Stavitelství Vychytil.

¹⁰⁴ Stavební práce prováděla firma Loučka, s.r.o. se sídlem v Pardubicích-Rosicích. Tato firma doplnila obvodové zdivo průčelí a obou věží kostela, očistila ho od náletové vegetace a provedla vrchní štukové omítky průčelí kostela a obou věží, včetně nátěru barvou.

¹⁰⁵ Pražská firma Elektročas zhotovila repliku hodin podle dobových fotografií a dochovaných zbytků hodin (ciferníku a ručiček). Replika svým vnějším vzhledem zcela odpovídá původním hodinám. Hodiny byly pořízeny ze sponzorského daru 100 000,- Kč od Nadace Ford Motor Company.

Druhým návrhem byl dřevěný krov navrhovaný pomocí Honnecourtových kružnic od tesaře Petra Růžičky.

Třetím návrhem byl návrh ing. arch. Petra Dostála, statická část byla zpracována projektovou kanceláří ing. Jiřího Starého. Krov nemá hambalky ani kleštiny, krokve jsou v patě drženy kráčaty, která jsou uložena na obvodovém zdivu na vysokých ocelových nosnících. V příčném směru jsou stabilizační táhla ve dvou výškových úrovních. Táhla jsou použita i u křížení vazeb v závěru kostela. Prostor ve středu a v závěru kostela je až na táhla volný, nebrání světlu.¹⁰⁶

Realizace se ale dočkal až poslední konstrukčně-technologický projekt zastřešení kostela, který navrhla Projektová kancelář ing. Jiřího Starého podle vize P. Mons. Josefa Suchára. Jednalo se o zastřešení kostela klasickým krovem se sedlovou střechou s částečným přirozeným prosvětlením interiéru nad hlavní lodí s presbytářem, a to formou prosklené střechy ve tvaru kříže. Projektanti se ve svém návrhu snažili respektovat nejen názory památkářů, ale i ochránců životního prostředí a zároveň zohledňovat i celkové finanční náklady na zastřešení kostela. Již v průběhu roku 2004 byly zahájeny přípravné práce spojené s požadovaným měřením pro následnou realizaci zastřešení neratovského kostela. Měření přímo v kostele byla prováděna několikrát různými firmami. Výsledkem těchto měření pak bylo vypracování plánu na zastřešení kostela v Neratově.¹⁰⁷

Příprava realizace nové střechy neratovského kostela byla již započata dne 30. ledna 2006, a to stavbou ocelového trubkového lešení. Generálním dodavatelem finálního zastřešení kostela se stala opět pardubická stavební firma Loučka, s.r.o.¹⁰⁸

V první fázi realizace stavby střechy se nejprve postavila střecha nad hlavní lodí. Poté se do ní ve druhé fázi postupně stavěly a opíraly dvě menší boční střechy a také oválná střecha nad oltářem. Následná montáž skel probíhala také ve dvou etapách, a to v listopadu roku 2006 a poté v květnu roku 2007. Rekonstrukce střechy byla tak dokončena v roce 2007 s celkovými náklady ve výši téměř dvaceti miliónů korun. Na tuto náročnou rekonstrukci přispělo vedle Sdružení Neratov i mnoho dalších organizací a institucí. Zastřešení kostela tak vytvořilo podmínky pro jeho další všestranné využití k náboženským i kulturním účelům. Na střechu kostela byl instalován také nový hromosvod.

¹⁰⁶ BALÍK, M. a kol.: *Církevní stavby: stavební kniha 2012*. Praha: ČKAIT, 2012, s. 75.

¹⁰⁷ Plán vypracovala firma NODAS Truhlářství + Tesařství s.r.o. Seč. Majitelem firmy je Ing. Ladislav Růžička.

¹⁰⁸ Na realizaci zastřešení kostela se podílelo asi 25 lidí různých profesí, kteří byli z Pardubického kraje a okolí. Stavební práce zajišťovali řemeslníci firmy Loučka, s.r.o., tesařské práce pak pracovníci firmy NODAS Truhlářství + Tesařství, s.r.o. a sklenářské práce zaměstnanci firmy Glaverbel Glavec, a.s..

V průběhu dvou let 2006 - 2007 bylo ještě na kostele zabudováno 12 nových oken, která byla vyrobena podle původních oken. Změny doznal i hlavní vchod do neratovského kostela. Byl opatřen novými dubovými dvoukřídlými dveřmi. Také do bočních vchodů byly osazeny nové dveře, které jsou opět shodné s původními.

V roce 2009 je v kostele vybudována nová dlažba, kůr a základy vstupního schodiště. V následujícím roce je vybudováno vstupní schodiště před hlavním vchodem a započaly také práce na opravách oratoří. V tomto roce byla v kostele dokončena i elektroinstalace a osvětlení kostela, zavedeno topení. Vedle kostela byl dostavěn poutní dům.

Dne 13. srpna 2011 byla v kostele instalována nová Neratovská Madona, která nahradila původní, ztracenou sochu.¹⁰⁹ Tato socha všem připomíná události před 350. lety, které stály u zrodu nového poutního místa v Neratově.

Při slavnostní bohoslužbě, která se konala následující den, tj. 14. srpna 2011 v 10 hodin, zařadil královéhradecký biskup Mons. Jan Vokál při homílii svatyni Nanebevzetí Panny Marie v Neratově mezi hlavní poutní místa královéhradecké diecéze, přičemž prohlásil: „ *Z moci apoštolského úřadu pastýře královéhradecké diecéze, dnes 14. srpna léta Páně 2011, slavnostně zařazují tuto svatyni Nanebevzetí Panny Marie v Neratově mezi hlavní poutní místa královéhradecké diecéze. Tak ať se stane k většímu posvěcení Božího lidu, k chvále Matky Boží a k slávě jejího Syna, našeho Pána Ježíše Krista! Amen.*“¹¹⁰

V závěru této slavnostní nedělní poutní bohoslužby, na které bylo přítomno přes tisíc lidí místních i ze zahraničí, požehnal biskup Mons. Jan Vokál novou sochu Neratovské Madony.

V následujících letech probíhaly menší opravy a úpravy kostela a jeho okolí a také plány a přípravy na úpravu interiéru. Návrh liturgického a uměleckého vybavení kostela, jehož autorem je Dr. Karel Rechlík¹¹¹, vznikl se zřetelem na poutní tradici neratovského kostela. Rozhodující myšlenkou je nové výtvarné vyjádření zasvěcení kostela – Nanebevzetí Panny Marie.

¹⁰⁹ Jeden metr vysoká socha Madony s malým Ježíškem v náruči je ručně vyřezaná z lipového dřeva. Jejím autorem je Alexej Litviňuk, který je původem z Ukrajiny, a který žije a tvoří od roku 1991 v Rokytnici v Orlických horách.

¹¹⁰ <http://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/1865-putovani-s-neratovskou-madonou-po-350-letech.html>

¹¹¹ Dr. Karel Rechlík, nar. 1.3.1950 v Brně. Je absolventem Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, obor dějiny umění a filosofie. Od roku 1993 je ředitelem diecézního muzea v Brně. Je autorem scénářů řady dokumentárních filmů věnovaných sakrální architektuře, realizovaných v ČT Studio Brno. Spolupracuje s Centrem pro studium demokracie a kultury CDK v Brně, spolupracuje také s Centrem teologie a filosofie výtvarného umění a architektury KTF UK v Praze. Externě vyučuje na Fakultě architektury VUT v Brně předmět symbolika sakrální architektury.

Od roku 2014 je do kostela postupně instalováno nové liturgické vybavení. V srpnu roku 2014 přibyl do interiéru kostela nový obětní stůl a ambon z červeného travertinu. Oltář má lehce prohnutý tvar a odpovídá půdorysu barokního kostela. Materiál oltáře je z travertinu, který pochází z Předního východu. Jeho červené zbarvení a vrstevnatá struktura kamene připomínají dramatické dějiny neratovského kostela. Tento materiál má velmi zvláštní strukturu, která obsahuje kaverny, tj. jakési vnitřní prostory. Tyto kaverny se vlastně stávají symbolickými otvory, které připomínají Kristovy rány, což často vidíme na středověkých obrazech. Při svěcení oltáře byly do něho vloženy ostatky – částičky vlasů sv. Jana Pavla II., které získal královéhradecký biskup Mons. Jan Vokál a přivezl je do Neratova.

Ze stejného materiálu, červeného travertinu, je i kamenný základ čtecího pultu (ambonu), který má i otočnou horní část. V popředí je situován procesní kříž, který je fixován v kubusu, připomínajícím kostky, kterými biřici losovali po Kristově ukřižování o jeho roucho. Kamenná krychle působí dojmem, jako by byla odhozena a částečně zabořena do podlahy.

V roce 2015 proběhly další významné práce na obnově poutního kostela. U hlavního vstupu do kostela bylo vybudováno provizorní pevné zábradlí a u bočního vchodu byl postaven přístřešek proti dešti i padajícímu sněhu a ledu. Interiér kostela také doplnily další části nového liturgického vybavení – svatostánek a stojan na paškál. Dvířka svatostánku jsou vytvořena vitrážovou technologií a nesou motiv absolutní dokonalé celosti (kruhu), která je vyplněna temně červenými vitrážovými skly.

Také v roce 2016 pokračovaly práce v interiéru kostela v Neratově. V létě se do jeho presbytáře vrátila Panna Marie Nanebevzatá s Ježíškem, která byla vytvořena podle návrhu Dr. Karla Rechlíka. Svými proporcemi i některými detaily odpovídá zachovaným historickým zobrazením Panny Marie Neratovské - Mutter Gottes Maria aus Bärnwald. Důležitou roli zde mají křídla – perutě, které postavu Panny Marie krouživě obklopují. Jejich význam je stejný, jako měli andělé na barokních obrazech, tj. pomáhají Pannu Marii nést vzhůru k nebi. Perutě jsou vyrobeny z taveného skla a v různých světelných podmínkách se zřetelně proměňují. Směrem vzhůru se křídla zmenšují, tím vytvářejí dojem stoupání, přičemž jejich pohyb opticky pokračuje až do prostoru skleněné střechy s otevřeným průhledem. Motiv křídel tak spojuje interiér kostela s oblohou. Perutě jsou instalovány i v bočních oknech presbytáře.

Do interiéru kostela přibyl i obětní svíčky, o které je mezi poutníky velký zájem. Také v roce 2017 se v Neratově pracovalo na obnově poutního kostela. Přípravovaly se jak opravy vnitřku věží, tak i výměna stávajících provizorních věžních jehlanů za barokní bání v původním provedení.

Začátkem roku 2018 byla zahájena oprava věží kostela. V březnu byla dokončena pravá část oratoře, byly opraveny dřevěné podlahy a schodiště. Opravené prostory začaly sloužit pro výstavy, přičemž již v pátek 13. března proběhlo slavnostní otevření výstavy „Neratov – Na stezce poutníků včera a dnes“, která byla součástí česko-polského projektu „Víra nás spojuje“. Výstava je umístěna v překrásných prostorách opravené oratoře a dokumentuje úlomky a zbytky barokního vybavení kostela, a také současnou snahu o jeho záchranu a restaurování. Z historických předmětů jsou zde vystaveny barokní monstrance, kalichy, patena a loďka, ručičky z původních věžních hodin simulujících záchranu kostela v posledních minutách a sošky andělů z oltáře. Zkázou kostela dokumentují volně uložené fragmenty kamenných prvků, částí podlah, zdíva a kleneb. Autory výtvarného řešení jsou pánové Dr. Karel Rechlík a Ing. Stanislav Skřička, pan Zdeněk Šiffel pak dílo realizoval. Stavební práce opravy oratoře provedla firma Agrostav Ústí nad Orlicí.

V květnu roku 2018 vymýtili lesní dělníci stromy podél cesty od hlavní silnice až ke kostelu, čímž se zároveň otevřel nový pohled na kostel. Účelem této akce bylo naplnění další vize P.Mons. Josefa Suchára, tj. vytvoření „Cesty smíření“. Vykáceným prostorem povede cesta až do lesa nad kostelem k zázračnému prameni. Výhledově se totiž počítá, že tok vody od pramene bude sveden potůčkem až do prostoru před kostelem. Vyústění vody zázračného pramene bude upraveno tak, aby jej mohli využívat poutníci.

Dne 12. září 2018 začalo v Brodce u Přerova odlévání neratovských zvonů Michaela a Gabriela, které byly dne 8. října 2018 přivezeny do Neratova. Dne 19. září 2018 bylo odstraněno provizorní jehlanovité zastřešení věží. Od září do října probíhaly vedle kostela práce na opláštění nových kopulí mědí. Zvony byly zatím umístěny v kostele a čekaly na instalování do věží. Ve dnech 19. a 20. listopadu byla za pomoci jeřábu osazena ocelová točitá schodiště do obou věží. Každé schodiště má 101 schodů. Do jedné z věží byly zavěšeny dva nové zvony, Gabriel a Michael, které jsou ve stejné tónině jako zvony původní, zničené požárem.¹¹² Ve čtvrtek 22. listopadu 2018 byly pomocí jeřábu instalovány barokní bání na věže kostela. Tvůrci zlatavých kopulí Daneš Fiala a jeho syn Marek Fiala celou akci důsledně koordinovali a nakonec „nahore“ celé dílo kompletovali.¹¹³ Do kopulí kostelních věží byly umístěny tubusy z měděného plechu s poselstvím příštím generacím. Do dvou tubusů dalo Sdružení Neratov

¹¹² Zvony odlila zvonařská dílna Tomášková-Dytrychová v Brodce u Přerova. Zvon sv. Archanděl Gabriel má hmotnost 321 kg je laděn v tónině C2. Zvon sv. Archanděl Michael má hmotnost 188 kg a je laděn v tónině DIS2.

¹¹³ Klempířské a pokrývačské práce zajišťovala firma Daneš Fiala, Hronov. Každá kopule váží 7 tun, přičemž na oplechování obou věží byly spotřebovány asi 2 tuny mědi.

např. svoji výroční zprávu, noviny, informace o místním pivovaru, bankovky, výrobky klientů chráněných dílen, flesh disc s fotografiemi obnovy kostela a lahvičku slivovice.

5.4.2 Výhledové stavební plány v Neratově

Sdružení Neratov plánuje a realizuje veškeré své činnosti s cílem obnovy poutního místa a rozvoje zdejší malé obce na česko-polském pohraničí. Při své aktivní mnohaleté činnosti se sdružení snaží, aby tyto plánované a rozpracované projekty byly vždy úspěšně a včas dokončeny. Zároveň sdružení připravuje i projekty nové, které by chtělo postupně v dalších letech realizovat.

Do dlouhodobého plánu Sdružení Neratov jsou zařazeny tyto akce:

- Rozšíření poutního domu, který nabízí zázemí poutníkům a návštěvníkům Neratova
- Vytvoření křížové cesty a klidové zóny v lese za kostelem
- Rekonstrukce chráněného bydlení u autobusové zastávky
- Vybudování tzv. multifunkčního domu pro pořádání společenských akcí, kde by například vznikla jídelna s větší kapacitou a další prostory pro ubytování zaměstnanců
- Zřízení informačního centra pro návštěvníky Neratova
- Modernizace čističky odpadních vod a vytvoření rybníku v Neratově
- Pro absolventy Základní speciální školy Neratov vytvořit denní stacionář a sociálně terapeutické dílny zaměřené na lidi s těžší formou postižení
- Modernizace sjezdovky v Neratově
- Vyřešení neuspokojivého stavu přístupových komunikací do Neratova
- Dokončení rekonstrukce bartošovického Kopečku
- Spojení Neratova s Polskem obnovou lávky přes Divokou Orlici
- Dokončení zahradnictví v Albertinu a rozšíření nabídky sortimentu Občerstvení u Neratovských v Žamberku
- Vybudování kvalitního technického zázemí provozu a údržby středisek

- Vytvoření malého ekologického chovu hospodářských zvířat v Neratově jako zpestřené nabídky pro návštěvníky a další možnost pracovního uplatnění pro handicapované

6 Život v dnešním Neratově

S velkým uznáním a radostí můžeme říci, že během čtvrt století se navrátil život do téměř vysídlené obce Neratov. Zvýšil se nejen počet stálých obyvatel ze dvou v roce 1989 na padesát v současné době, ale zdařila se i řada zdejších aktivit díky Sdružení Neratov pod vedením P. Mons. Josefa Suchára.

Došlo postupně ke zprovoznění obchodu, hospody, společné jídelny, rekreační chaty a pivovaru. Bylo vybudováno chráněné bydlení pro lidi s lehkým a středně těžkým mentálním postižením. Sdružení Neratov začalo provozovat a postupně rozšiřovat chráněné dílny, v nichž lidé s postižením z chráněného bydlení a z širokého okolí nacházejí uplatnění podle svých zájmů a schopností. Podařilo se zrealizovat i pomoc opuštěným a handicapovaným dětem. Vždyť v pěstounských rodinách v Neratově už vyrostlo celkem 18 dětí.

Velkým úspěchem se stala záchrana zničeného kostela, byl odstraněn jeho havarijní stav, došlo k jeho zastřešení prosklenou střechou, bylo opraveno průčelí a věže kostela a postupně došlo také k úpravám jeho interiéru.

Zároveň došlo k obnovení původní funkce kostela a k navázání na tradici poutního místa, pořádání kulturních akcí a poutních slavností. V posledních letech navštíví každoročně kostel v Neratově přibližně dvacet pět tisíc návštěvníků.

Sdružení Neratov je v současnosti největším zaměstnavatelem v okolí, z přibližně 208 zaměstnanců je 165 lidí s postižením či zdravotně znevýhodněných.¹¹⁴

Sdružení také podporuje setkávání handicapovaných lidí s majoritní společností, například při prezentaci práce chráněných dílen, během organizace kulturních akcí nebo při každoročních poutních slavnostech.

¹¹⁴ Výroční zpráva Sdružení Neratov, z.s. za rok 2018

6.1 Ubytování, stravování a ostatní služby

Neratov navštíví každý rok mnoho návštěvníků, rekreatantů a poutníků, kteří mají zájem o ubytování buď přímo v Neratově nebo blízkém okolí.

Sdružení Neratov již od roku 2005 provozuje Chatu Neratov, která slouží jak pro zimní, tak i pro letní rekreaci. Chata prošla v roce 2008 kompletní rekonstrukcí a nabízí nyní ubytování ve dvou a vícelůžkových pokojích s kompletním sociálním zařízením. Celková kapacita chaty je 37 + 14 míst v jedenácti pokojích. Poskytuje tak komfortní zázemí nejen pro rodiny s dětmi, ale také pro školní i jiné kolektivy a pro firemní akce.

Neratovská hospoda je v provozu od roku 2005 a sídlí pod kostelem v budově u silnice. V roce 2015 byla rekonstruována, a proto svým zákazníkům nabízí v současné době možnost občerstvení v příjemně upravených prostorách. Restaurace má kapacitu 40 míst a další místa jsou ještě na přilehlé terase. Zdejší restaurace umožňuje kromě občerstvení také pořádání společenských a firemních akcí. Neratovská hospoda funguje v chráněném režimu, a tak v kuchyni i při obsluze zde našli práci lidé s postižením. Otevřeno pro veřejnost zde mají denně kromě pondělí.

Neratovský obchod je v provozu od roku 2001 a v současné době je umístěn v budově hospody v zadní části přízemí. Obchod zákazníkům nabízí vedle smíšeného zboží také upomínkové předměty, pohledy, suvenýry, turistické známky a vizitky, neratovské oplatky a výrobky chráněných dílen Kopeček. Otevřeno mají od pondělí do soboty.

Jídelna v Neratově má přiléhavý název „Kuchyň“ a působí od roku 2002 v budově bývalé školy pod kostelem. Kuchyň zajišťuje celodenní stravování turistům a rekreatantům z Chaty Neratov a také uživatelům neratovského chráněného bydlení a zaměstnancům sdružení. Své služby nabízí i zájemcům z řad chatařů a obyvatelům z okolních osad.

Prádelna v Neratově má příznačný název „Pradlenka“ a byla zprovozněna 1. dubna 2011. Zajišťuje pro zákazníky praní, žehlení a mandlování prádla, popř. i drobné opravy oděvů. Své služby nabízí nejen střediskům Sdružení Neratov, ale i rekreačním chatám, firmám a jednotlivcům.

Pivovar Neratov je postaven v hezkém prostředí mezi chráněnou dílnou „Naděje“, tj. její zahradou a řekou Divoká Orlice. Je v provozu od listopadu 2017, přičemž je jedním z projektů sociálního podnikání, a proto zde našli uplatnění i lidé s postižením.

Neratovská piva „Prorok“ jsou plzeňského typu a je u nich dodržován tradiční postup výroby. Pivo se vaří klasickým dekokčním způsobem, a to z hanáckých vysoce extraktivních sladů z humnových sladoven, žateckých aromatických chmelů a měkké vody z Orlických hor. Nepasterizovaná a nefiltrovaná piva vznikají v čistém horském ovzduší chráněné krajinné oblasti a navíc jsou obohacena o jedno promile vody ze zázračného pramene v Neratově.

Pivovar má v současnosti ve své nabídce tento sortiment:

- Prorok 10
Světlé nefiltrované výčepní
- Prorok 12
Světlý ležák nefiltrovaný
- Prorok
Velikonoční jantarový speciál
- Neon (Neratovský osvěžující nápoj)
Nealkoholický nápoj pro děti

Pivovar umožňuje každou sobotu návštěvníkům Neratova nahlédnout do jeho prostor, a seznámit se tak s výrobou zdejšího piva. Produkty z pivovaru je možno zakoupit buď přímo v pivovaru nebo ve zdejší hospodě či v místním obchodě v Neratově.

6.2 Kulturní a jiné společenské akce

Rozvíjet hezký a harmonický život v Neratově a nabízet zajímavý program jeho obyvatelům a návštěvníkům pomáhají nejrůznější kulturní a společenské akce. Jsou většinou pořádány pod prosklenou střechou neratovského kostela. Díky těmto akcím se daří stále více lidem představovat nejen rozvoj a krásu Neratova, ale i aktivní a tvořivou činnost zdejších obyvatel. Zároveň se tak oživuje i dění v tomto regionu a v neposlední řadě tyto pořádané akce poskytují kulturní zážitek obyvatelům chráněného bydlení a celého Neratova.

Hned v úvodu každého nového roku probíhá v Neratově a okolí tradiční celorepubliková Tříkrálová sbírka pod záštitou Charity ČR. Rolí tří králů se zpravidla ujímají obyvatelé chrá-

něného bydlení a místní děti, popř. i děti z okolních obcí. Součástí sbírky bývá Tříkrálový koncert v neratovském kostele.

Druhou celorepublikovou akcí, do které se lidé v Neratově každoročně zapojují, je „Běh naděje“, jehož výtěžek putuje na podporu léčby rakoviny.

Do Neratova jsou během roku zvány zajímavé osobnosti, aby vyprávěly zdejším obyvatelům o sobě a o svých aktivitách. Jednou z nich je i mořeplavec Rudolf Krautschneider¹¹⁵, který také v nedávné minulosti Neratov navštívil. Vyprávěl o svých životních zážitcích a o tom, jak organizoval námořní plavby pro děti z dětských domovů nebo pro lidi závislé na drogách či alkoholu.

Každoročně se v kostele Nanebevzetí Panny Marie koná celá řada koncertů, zpívají zde zpěváci, dětské sbory i sbory dospělých a se svojí hudební produkcí přijíždějí nejrůznější kapely a orchestry z České republiky i ze zahraničí.

Tříkrát v roce jsou v chráněných dílnách Kopeček nabízeny ukázky lidových řemesel a výrobky nejen zdejší produkce, ale i řemeslníků z okolí. To vše je vždy doplněno hezkým kulturním programem pro děti i pro dospělé.

Díky koncertům se o Neratově píše v médiích a řemeslné jarmarky zase přinášejí chráněným dílnám vítaný přivýdělek. Zároveň dávají lidem s postižením možnost představit svou práci veřejnosti.

V Neratově se samozřejmě v kostele Nanebevzetí Panny Marie slouží pravidelně mše. Kromě denních bohoslužeb se zde koná i několik duchovních akcí. Na podzim je pořádána ve zdejším chrámu společně s Lesy ČR myslivecká Svatohubertská mše, které se kromě věřících, myslivců a jejich trubačů účastní i myslivečtí psi a dravci. Jako oběť je k oltáři vždy přinesen jelen.

Největší kulturní, zároveň i duchovní a charitativní akcí celého roku v Neratově jsou zcela jistě srpnové poutní slavnosti. Jejich tradice sahá až do 17. století a zdejší obyvatelé ji v 90. letech znovu obnovili. Neratovské poutní slavnosti jsou několikadenní, s bohatým programem. Tento program je pokaždé pečlivě sestaven tak, aby bylo rovnoměrně rozděleno, jak duchovní téma, tak i kultura, ukázky řemesel nebo různé workshopy. Součástí slavností je

¹¹⁵ Rudolf Krautschneider, nar. 22.8.1943 ve Vídni. Je český publicista, vydavatel a ilustrátor, námořník a dobrodruh. Postavil několik lodí, plavil se po všech mořích, obeplul mj. na plachetnici i Antarktidu.

vždy hezký nedělní koncert. Velmi častým účastníkem Neratovských slavností je Filharmonie Hradec Králové.

6.3 Podporovatelé a sponzoři Sdružení Neratov

Tak rozsáhlá a náročná rekonstrukce kostela, probíhající současně s rozvojem života v Neratově, by nebyla možná bez pomoci podporovatelů a sponzorů Sdružení Neratov. Jde o podporu natolik významnou, že by se bez ní nedaly plány pro pomoc handicapovaným lidem realizovat v takovém rozsahu a tak rychle, jak jsou toho pravidelní návštěvníci a poutníci v Neratově svědky.

Podpora pro Sdružení je každoročně uskutečňována těmito způsoby:

- Finančním darem
- Materiálním darem (kancelářské, hygienické a úklidové potřeby apod.)
- Využitím služeb v Neratově (ubytování, stravování, řemeslné výrobky, apod.)
- Dobrovolnickou prací
- Členstvím v Klubu neratovských andělů

Sdružení Neratov každoročně děkuje svým sponzorům a partnerům za poskytnutou podporu a těší se vždy na spolupráci i v dalších letech.

7 Svědectví pamětníků z Neratova

O tom, jak spletitá byla cesta rozvoje, zkázy a obnovy Neratova a jeho chrámu Nanebevzetí Panny Marie, pojednávaly předchozí kapitoly této práce. Při studiu literatury a hledání v nejrůznějších pramenech jsem zjistila, že v České republice žijí ještě v současné době lidé, kteří se v Neratově narodili. Rozhodla jsem se proto vyhledat dva z nich, a poté je požádat o sdělení alespoň některých svých autentických zážitků z dětství, z Neratova, ze života apod. Domnívám se, že i tato krátká svědectví těchto pamětníků mohou pomoci doplnit informace o

situaci v tehdejší době, a také ukázat a připomenout životní osudy obyčejných lidí a jejich rodin v pohraničí Orlických hor.

7.1 Alois Heinrich Galle

Pan Alois Heinrich Galle se narodil v roce 1937 v Neratově. Jeho rodiče byli sudetští Němci. Otec se jmenoval Franz Galle a matka Stephanie Gallová. Obec Neratov musela rodina nedobrovolně opustit, a proto na léta prožitá v tomto místě pan A. H. Galle ve svém vyprávění s nostalgií vzpomíná. Pochází z osmi sourozenců, kteří se jmenovali: Margareta, Frieda, Anna, Heinrich, Christina, Róza, Franz a Alois. Pan A. H. Galle chodil nejprve do místní německé školy, a tak s češtinou setkal až později, v roce 1946.

Ve svých vzpomínkách např. uvádí: *„Žili jsme v Neratově v Orlických horách a už jako děti jsme museli doma pomáhat. Pamatuji, že již ve čtyřech letech jsem sbíral kameny a hlídal mladší sourozence.“*

Neratov byl v té době vesnicí, ve které byli sedláci, kovář, truhlář, krejčí, obuvník, řezník a také obchod, dvě hospody a sběrna mléka. Dále pan Galle s láskou vzpomíná na své rodiče, jak se dobře a svědomitě starali o živobytí rodiny. K jídlu měli hlavně chleba, mléko, máslo, vejce, lněný olej a brambory. Maso bylo u nich doma maximálně jednou za týden. K tvrdé, ale poctivé práci vedli rodiče také všechny svoje děti.

V roce 1943 musel jeho otec F. Galle narukovat na frontu. Bylo mu tehdy 44 let a zemřel na frontě hned v následujícím roce. A tak paní Stephanie Gallová zůstala s dětmi sama.

Dne 10. května přišli do Neratova Rusové. Děti přestaly chodit do školy a navštěvovaly už jen kostel, ale ani to nebylo jednoduché. Doba byla napjatá. Ještě téhož dne večer zapálili Rusové pancéřovou pěstí kostel.

I tato situace se panu Gallemu dobře vybavuje v paměti, a proto říká: *„Náš domek stál v kopci nad vesnicí, a tak jsme měli kostel přímo před očima. Toho dne jsem byl zrovna doma, když přiběhla naše maminka s tím, že náš kostel hoří. Všichni jsme vyběhli ven, abychom se podívali, co se děje. A skutečně kostel hořel a plameny šlehaly hodně vysoko. Rychle jsme běželi zpátky domů. Bylo jasné, že kostel zapálili Rusové a nikdo nevěděl, co bude dál následovat. Proto potom každý raději zůstal doma ve své chalupě. Všichni se totiž báli, aby k nim Rusové nepřišli.“*

Dále pan Galle vypráví: „*Jednoho dne k nám přišli do domu Rusové a chtěli jídlo a kořalku. Požadované jídlo dostali, ale žádnou kořalku matka neměla. Najednou jeden popadl kalamář s inkoustem a vzápětí ho do sebe obrátil. Když o tom všem přemýšlím, říkám si, že ti obyčejní vojáci byli v podstatě chudáci.*“

V Neratově v roce 1945 došlo k tzv. divokému odsunu. I to je nezapomenutelný zážitek pro A. H. Galleho, o kterém říká: „*Tehdy k nám přišli do domu dva vojáci a sdělili nám, že musíme druhý den přijít dolů na náves. S sebou jsme si mohli vzít jídlo na tři dny. Naše maminka proto tehdy vzala hrnec másla a chléb. Z oblečení jsme si vzali jen to, co jsme měli právě na sobě. Když jsme z domu tehdy přišli na náves, byli tam už téměř všichni sousedé. Pak jsme museli jít s vojáky asi tak tři kilometry podél hranic. Potom nám vojáci nařídili, abychom přešli most a pokračovali dále v cestě. Nedalo se nic dělat, museli jsme podle příkazu jít dál.*“

Většina odsunutých Němců odešla do Německa. Paní Stephanie Gallová s dětmi dorazila do Slezska k nějakému sedlákovu. Tam pracovali v hospodářství a spali na seníku.

Pan A. H. Galle dále vyprávěl: „*Asi tak po dvou měsících se matka rozhodla, že se vrátíme domů. Tehdy se také vrátila i rodina Neugebauerových. Naše chalupa byla už v té době bez oken, dveří nábytku. Podobně dopadla i všechna ostatní stavení. Všude bylo prázdko a pusto, na zemi se všude povalovalo oblečení, zbytky rozbitého nábytku a jiných věcí.*“

V roce 1947 přišlo do Neratova nařízení, že všechny děti musí chodit do české školy do Bartošovic. Každodenní cesta do Bartošovic a zpět byla pro děti dost náročná. V zimě jezdily děti do školy na lyžích.

V únoru 1948 přišlo další nařízení, že žádný Němec nesmí zůstat u hranic. Všichni proto museli své příbytky definitivně opustit. I tento okamžik si pan Galle živě ve vzpomínkách vybavuje: „*Kunvaldský komisař Suchodol nám jednoho dne sdělil, že se musíme odstěhovat do Chlumce nad Cidlinou, městečka nedaleko Hradce Králové. Večer naše maminka naposledy nakrmila dobytek, a pak jsme se všichni s kravami a se slepicemi rozloučili. Druhý den jsme si s sebou mohli vzít jen několik věcí, stůl, židli a kufřík po tatínkovi z první světové války. V něm měla maminka uložené nádobíčko. V Chlumci nad Cidlinou matka pracovala na státním statku, kde jsme také bydleli a já jsem se svými sourozenci chodil do zdejší základní školy. Tam jsem se naučil česky.*“

V roce 1951 paní Stephanie Gallová požádala o návrat do Orlických hor. Tehdy její žádost kladně vyřídili, a tak se celá rodina mohla odstěhovat do Rokytnice v Orlických horách.

Tam paní Gallová pracovala opět na statku. V Rokytnici přidělili rodině podobnou chalupu, jako měla v Neratově a paní Gallová tam pak prožila zbytek svého života.

Pan A. H. Galle v mládí pracoval na farmě jako chovatel kožesinových zvířat v Deštném v Orlických horách, později pak pracoval jako řidič nákladního auta.

Nyní už je v důchodu a bydlí v Dobrušce. Ale ani v důchodu nezahálí. Sám o sobě říká: *„Jsem vedoucím Spolku Němců v Orlických horách, takže se ke svému původu hlásím. Působím také jako vedoucí pěveckého sboru Adlergebirgler, tedy Orlickohorští. Se sborem zpíváme o lásce, o práci a o naší domovině. Všichni členové našeho spolku mají za sebou stejně pohnutou minulost.“*

7.2 Ing. Klement Neugebauer

Pan Ing. Klement Neugebauer se narodil v roce 1937 v Neratově v domě č. p. 23. Jeho rodiče byli sudetští Němci. Jeho otec se jmenoval Rudolf Neugebauer, jeho matka Klára Neugebauerová. Je zřejmé, že i tato rodina musela nedobrovolně Neratov opustit, a proto také pan Neugebauer na své dětství zde prožité často vzpomíná.

Pochází ze šesti sourozenců, kteří se jmenovali: Alfréd, František, Anna, Klement, Arnošt a Josef. Všechny děti se narodily doma v Neratově. Rodiče Neugebauerovi měli hospodářství o rozloze 10 hektarů a k tomu chovali koně, sedm krav, dvě ovce a pak také slepice a včely. Pro rodinu to znamenalo hodně práce, a proto musely děti svým rodičům v hospodářství denně pomáhat. V létě zejména na poli a v zimě ve chlévě.

Při vzpomínání na Neratov pan Neugebauer říká: *„Naši zemědělskou usedlost tvořily celkem tři domy. Byl to obytný dům s chlévem kůlnou, stodola a výminek. Obytný dům byl podsklepený, měl přízemí a ještě podkroví s půdou. V přízemí se nacházela velká kuchyň a větší ložnice. Na půdě byl menší pokojík.“*

V době raného dětství pana Neugebauera byl Neratov soběstačnou vesnicí. Jak sám uvedl, bylo zde nejvíce sedláků, dále pak dva ševci, dva krejčí, kovář, truhlář, řezník a též pan farář, učitel a policajt. Ve vsi byla také hospoda a obchod. Ve svých vzpomínkách se vrací k tomu, jak byla práce na horách v hospodářství náročná, a proto si sousedé navzájem vpomáhali. Doma měli ke snídani zpravidla mléko, chléb, máslo a někdy i med. K obědu pak bývala polévka a často brambory s mlékem nebo lněným olejem, popř. kysané a sladké zelí a

také tvaroh a vajíčka. Maso měla rodina k jídlu tak jednou za dva až tři týdny. V létě si vylepšovala svůj jídelníček lesními plody, borůvkami, jahodami a houbami.

Ve svých vzpomínkách si pan K. Neugebauer vybavuje i kulturní život v Neratově a říká: *„Neratov byla vesnice s čilým společenským životem. V něm hrála velkou roli hudba. Dalo by se říci, že platilo, co vesničan, to muzikant. Každý kluk, který nebyl úplně hluchý, musel na něco hrát. Mě a bratra Františka učil táta doma hrát na trumpetu. Byl na nás při výuce vždy náročný a přísný. Náš táta byl totiž také kapelníkem zdejší vesnické kapely. Ta hrávala na svatbách, pohřbech a křtech. V plném obsazení se hudebníci setkávali zejména při velkých církevních událostech. Zpívání a hraní při mši na kůru bylo samozřejmostí.“*

Do místní školy chodil pan Neugebauer do května 1945. Paní učitelka dětem často připomínala, do kterého domu, má kdo utíkat v případě náletu. Doma se svítilo petrolejkou a vždy večer se musela zatemňovat okna.

Také na období ke konci války si pan Neugebauer dobře vzpomíná a vypravuje: *„Dne 10. května 1945 přijeli do naší obce Rusové a celá vesnice se jich bála. Do našeho domu přišli několikrát a vždy chtěli jídlo a pití. Nám doma naštěstí nic vážného neprovedli. Bohužel ve vsi hodně pronásledovali ženy a dívky a znásilňovali je. Všichni jsme si oddechli a byli šťastní, když Rusové po dvou týdnech odešli.“*

Lidé ve vsi se těšili na to, až nastane dlouho očekávaný klid a budou se moci vrátit k normálnímu způsobu života.

Jak ale pan K. Neugebauer vzpomíná, nebylo tomu tak a přitom dodává: *„Poválečný čas byl pro nás ještě horší než období války. Do vsi přišla jednoho dne revoluční garda, která měla v pravomoci trestat a soudit sudetské Němce. Všichni muži od 15 do 75 let se museli dostavit do Aksteinerovy hospody. Tam museli lidé chodit k výslechu, a tam se také soudilo a trestalo. Uvnitř hospody byla pryčna, kam si potrestaný po vyslechnutí trestu musel lehnout. Obvinění a výše trestu byly stanovovány podle informací, které gardisté různými způsoby získali, případně si něco vymysleli. Trestanému pak na záda napsali počet ran, které dostane (od 5 do 25). Můj otec dostal pět ran za to, že nechtěl pustit nějaké ruské vojáky k nám do domu a také, že bránil před jedním Rusem naši matku, když se jí chtěl zmocnit.“*

Po válce si všichni přáli zůstat v Neratově, ale museli do odsunu. Rodina Neugebauerových jela do sběrného tábora v Nebeské Rybné. Prošli tehdy kontrolou a pobývali asi 14 dní u známých v Němceku. Pak otec Rudolf Neugebauer došel za komisařem Suchodolem z Kunvaldu, s kterým se dobře znal, a požádal ho, zda by se mohli vrátit do Neratova. Komisař sou-

hlasil pod podmínkou, že pan Neugebauer bude mluvit česky. Do okolních opuštěných neratovských domů se postupně stěhovali lidé z Hradce Králové, Prahy i jiných míst.

V únoru 1948 přišlo nové nařízení, že musí Němci od hranic pryč. A to je další důležitý okamžik života, na který se pan K. Neugebauer dobře vzpomíná: *„Přišel si pro nás tehdy pan Zářecký z Kunvaldu. Byl to český sedlák a my jsme u něho pracovali v hospodářství. U rodiny Zářeckých nám bylo dobře, byli jsme tam asi rok. Potom pana Zářeckého zavřeli komunisté jako kulaka a nás přesunuli do státního statku v Žamberku.“*

Po ukončení základní školy se šel pan Neugebauer učit do Náchoda zedníkem. Po vyučení nastoupil v Mostě do zaměstnání. Dálkově pak vystudoval střední školu v Děčíně a nakonec se přihlásil na vysokou školu do Prahy, kde studoval stavební obor. Vystřídal několik zaměstnání od stavbyvedoucího u Pozemních staveb, přes ekonoma, až po funkci inspektora pro památky a ochranu přírody. V roce 1975 se pan Neugebauer přestěhoval s rodinou do Beneševa u Prahy a tam pracoval na Okresním národním výboru v odboru výstavby a územního plánování. Od roku 1997 je v důchodu.

Pan Klement Neugebauer vzpomíná s láskou na rodiče, jak za nimi se svojí rodinou jezdil do Rokytnice v Orlických horách, když tam ještě bydleli a žili.

Na závěr pan Ing. Klement Neugebauer dodává: *„Na Neratov nemohu nikdy zapomenout, je to moje rodiště, a proto se tam rád vracím nejen ve vzpomínkách, ale i ve skutečnosti. Orlické hory jsou mojí srdeční záležitostí, je to krásný kraj a místo mého dětství.“*

ZÁVĚR

Tato práce pojednává o historii a současnosti poutního místa v Neratově v Orlických horách. Snažila jsem se proto nejprve popsat historii osídlování tohoto regionu a vlastní vznik a rozvoj obce Neratov. S rozvojem této obce souvisel i rozvoj náboženského života, a tudíž i stavba a pozdější přestavba kostela. Jak v práci uvádím, na počátku 18. století již kamenný kostelík nestačil potřebám stále se zvyšujícího počtu poutníků, a proto bylo rozhodnuto o výstavbě nového velkého chrámu. Výstavba byla technicky, časově i finančně velmi náročná, a přesto se podařilo vybudovat krásný chrám Nanebevzetí Panny Marie, každoročně vítající mnoho poutníků. Až do druhé světové války plnil kostel dobře svou úlohu. Na samém konci války byl však zasaženou střelou z pancéřové pěsti a vypukl požár, který byl počátkem zkázy kostela.

V této práci jsem pak popsala nejen vlastní zkázu a osud kostela po roce 1945, ale i obnovu tohoto poutního kostela a obce Neratov po roce 1989, na níž má hlavní zásluhu P. Mons. Josef Suchár a Sdružení Neratov.

V další části práce jsem pojednala o životě v dnešním Neratově. V poslední části práce jsem uvedla autentická svědectví dvou žijících rodáků a pamětníků Neratova, kteří se tam narodili ještě před 2. světovou válkou.

Záměrem této práce nebylo jen to, aby se omezovala pouze na shromáždění údajů o daném poutním místě Neratov a jeho popisu. Snažila jsem se také o jeho začlenění do kontextu významných historických událostí a vytvoření věrohodného obrazu církve, která musela na své pouti v čase čelit nemalým těžkostem.

Závěrem je možné konstatovat, že i v 21. století má svůj velký význam obnova zaniklých poutních míst. Pokud se v určité lokalitě nachází chátrající kostel a přitom v této lokalitě nejsou téměř žádné farníci, nemusí to vést k absolutní zkáze kostela. Je třeba aktivně jednat, lokalitu optimálně dosídlit a zároveň vytvořit dobré farní společenství. Křesťanskou komunitu je možné vytvořit například založením určitého sdružení nebo spolku, jak to vidíme na příkladu Neratova. Zároveň to chce mít i aktivního a obětavého faráře s organizačními schopnostmi.

Smysl nového umění a architektury v rekonstruovaných kostelech tkví asi v tom, že se sakrální prostor naplní atmosférou (viz například Panna Maria Nanebevzatá s perutěmi křídel andělů nebo kubus s křížem v Neratově). Co je možné, a co není možné, se ukáže při jednání s památkáři (viz provizorní skleněná střecha v Neratově).

Seznam literatury

Církevní stavby: stavební kniha 2012. Praha: ČKAIT, 2012. ISBN 978-80-87438-24-4.

DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *Velká turistická encyklopedie.* Praha: Knižní klub, 2009, 328 s. ISBN 978-80-242-1941-7.

DAVID, Petr, Petr LUDVÍK a Vladimír SOUKUP. *Orlické hory a Podorlicko.* Praha: Soukup & David, [2016], 190 s. Česko všemi smysly. ISBN 978-80-86899-71-8.

DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *Orlické hory a Podorlicko: s mapovým atlasem.* Praha: Soukup & David, 2003, 161 s., 20 s. obr. příl. Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku, 9., ISBN 80-86050-70-X.

DAVID, Petr, Vladimír SOUKUP a Petr DAVID. *1000 kostelů, klášterů a kaplí: [to nejkrásnější z Čech, Moravy a Slezska].* V Praze: Knižní klub, 2013, 400 s. ISBN 978-80-242-3950-7.

DAVID, Petr a Vladimír SOUKUP. *1000 divů Česka.* Vydání třetí. Praha: Euromedia Group, 2015. ISBN 978-80-87543-91-7.

DUFFKOVÁ, Hana a Zdeněk DUFFEK. *Orlické hory.* Czech edition. Praha: Ottovo nakladatelství, 2014. Ottův turistický průvodce. ISBN 978-80-7451-047-2.

HOLENDOVÁ, Radka a Pavel D. VINKLÁT. *Album starých pohlednic - Orlické hory a Podorlicko: Album alter Ansichtskarten vom Adlergebirge und seinem Vorland.* Liberec: Knihy 555, 2006, 155 s. Album starých pohlednic. ISBN 80-86660-17-6.

IMRICH, Pavel, Pavel POKORNÝ, Václav KLECANDR and Martin EXNER. [1996]. *Rychnovsko: Orlické hory a Podorlicko : [památky a příroda.* Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 108 s.

JIRÁSKO, František. *Reformace a rekatolizace ve Slezsku a Kladsku v 16.-18. století.* Liberec: Bor, 2018. Balbín. ISBN 978-80-87607-76-3.

KOKTAVÁ, Petra a Zdeňka PITRUNOVÁ. *Poutní místa a duchovní památky.* Brno: CPress, 2013. Kam v České republice (CPress). ISBN 978-80-264-0144-5.

KOUTECKÁ, Helena. *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě.* Praha: Portál, 1992.

MACH, Jiří. *Střípky z minulosti Podorlicka.* Liberec: Bor, 2010, 229 s., [16] s. barev. obr. příl. Domov. ISBN 978-80-86807-32-4.

MIKULEC, Jiří. *31.7.1627 - rekatolizace šlechty v Čechách: či je země, toho je i náboženství.* Praha: Havran, 2005. Dny, které tvořily české dějiny. ISBN 80-86515-54-0.

- MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3698-3.
- NEUGEBAUER, Richard. *Dějiny Neratova (Bärnwaldu): (od založení po zázrak)*. Opava: Vzdělávací a sociální dílo, 2016. ISBN 978-80-270-0083-8.
- OPPELTOVÁ, Jana. *Historie poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově*. Bartošovice: Sdružení Neratov, 2004. ISBN 978-80-254-5848-8.
- Panorama: Z přírody, historie a současnosti Orlických hor a Podhůří*. Sv. 3, 1995. Dobré: Vydavatelství Sen, 1995, 96 s. ISBN 80-901846-1-8.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. 4, T-Ž. Praha: Academia, 1982, 636 s.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. 2, K-O. Praha: Academia, 1978, 578 s.
- PROVAZNÍK, Kamil. *S mlékem, nebo bez, aneb, Jak jsme otevřeli kavárnu tam, kde to nikdo nečekal*. Doudleby nad Orlicí: Sweet Coolinarium, 2017. ISBN 978-80-270-2041-6.
- ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 479 s. ISBN 978-80-246-1691-9.
- SUCHÁR, Josef a Tomáš KUTIL. *Zázrak v Neratově*. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2018. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-850-5.
- VALENČÍK, Michal. *Ohrožené památky: (kostely, kaple a kapličky v České republice)*. Praha: Baset, 2006, 293 s. ISBN 80-7340-082-0.
- VAVERKA, Jiří. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 435 s. ISBN 80-7192-539-X.
- WEIS, Martin. *Mariánské květy: "... od této chvíle mě budou blahoslavit všechna pokolení ..."*. Tišnov: Sursum, 2003. Studie teologické fakulty Jihočeské univerzity. ISBN 80-7323-046-1.
- WEIS, Martin. *Mariánské zrcadlo*. Praha: Katolický týdeník, 2002. Studie teologické fakulty Jihočeské univerzity. ISBN 80-902708-8-3.

Elektronické zdroje

[online]. Copyright © 1999 [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <http://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/1865-putovani-s-neratovskou-madonou-po-350-letech.html>

Historie města - Oficiální stránky města Rokytnice v Orlických horách. *Město Rokytnice v Orlických horách - Oficiální stránky města Rokytnice v Orlických horách* [online]. Copyright © 2019 [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <http://www.rokytnicevoh.cz/o-meste-a-okoli/historie-mesta/>

ŽENA-IN - Unikátní kostel v Neratově měl být kamením pro lesní dělníky, vypráví jeho zachránce. *ŽENA-IN* [online]. Copyright © 2000 [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <https://zena-in.cz/clanek/unikatni-kostel-v-neratove-mel-byt-kamenim-pro-lesni-delniky-vypravi-jeho-zachrance>

Příběh zkázy - historie :: Sdružení Neratov. *Sdružení Neratov* [online]. Copyright © 2008 Všechna práva vyhrazena. [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: <https://neratov.webnode.cz/poutni-misto/pribeh-zkazy-historie/>

neratov | HISTORIE SDRUŽENÍ. *Sdružení Neratov* [online]. Dostupné z: <https://www.neratov.cz/historie-sdruzeni>

400 Bad Request. [online]. Dostupné z: <http://www.bihk.cz/dieceze/diecezni-katalog/zesnuli-duchovni>

Seznam zkratk

apod.	a podobně
a.s.	akciová společnost
c. d.	citované dílo
KNV	krajský národní výbor
ONV	okresní národní výbor
MK	Ministerstvo kultury České republiky
Obr.	obrázek
o.p.s.	obecně prospěšná společnost
s. r.o.	společnost s ručením omezeným
SOA	Státní okresní archiv
z. s.	zapsaný spolek

Slovník odborných výrazů

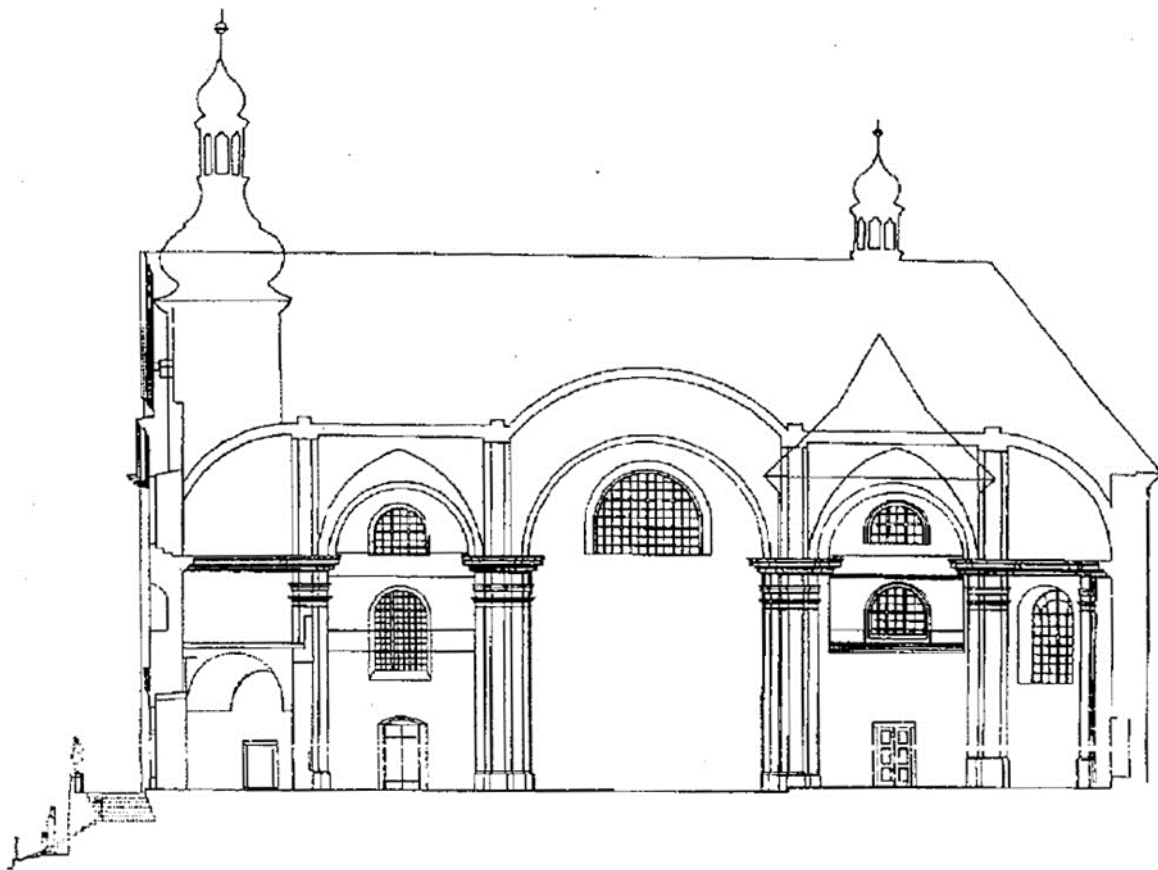
Administrátor	prozatímní správce farnosti
Apsida	závěr sakrální stavby
Balustráda	zábradlí z ozdobných sloupků (balustrů)
Baroko	umělecký sloh 17. a 18. století
Česká placka	část klenby nad kruhovým půdorysem
Filiální kostel	kostel ve velké farnosti závislý na kostele mateřském v určitém směru
Freska	malba na mokré upravené omítce
Fronton	trojúhelníkový štít nad průčelím kostela bez oken
Fundace	zvláštní fond pro obecně užitečný účel
Fundátor	zakladatel
Kazatelna	vyvýšené místo odkud je hlásáno slovo Boží věřícím
Klenba	klenební pás – krátká valená klenba
Klenební pás	zděný oblouk zpevňující konstrukci
Koncha	klenební útvar ve tvaru čtvrtiny koule, který uzavírá apsidu nebo niku
Konvexní průčelí	průčelí vypouklého tvaru
Kopule	klenba tvaru vrchlíku koule
Krucifix	kříž s tělem Kristovým
Kůr	hudební tribuna v kostele přístupná samostatným schodištěm určená pro zpěv a hudební doprovod liturgie
Lokálie	malá farnost místního významu
Lokalista	místní kněz
Nika	výklenek
Oratoř	oddělená část v kostele, obvykle nad nebo vedle hlavního oltáře, dříve určena pro patrona kostela
Pilastr	vertikální stavební článek, patří mezi podpůrné prvky
Pilíř	svislá podpora, masivnější než sloup, mívá patku a hlavici
Presbytář	prostor kolem hlavního oltáře v kostele, kněžiště
Procesí	prosebný církevní průvod, v průvodu se nosily korouhve a kříže
Rokoko	sloh v pozdním období baroka
Římsa	vodorovný architektonický prvek, který má funkci členící, konstruktivní i ochrannou

Sakrální umění	umění ve službách křesťanství, vyjadřující náboženské představy
Sanktusová věžička	malá věžička v kostele se zvonkem na hřebeni střechy
Segment	zakulacený prvek, část kruhové výseče
Zákristie (sakristie)	vedlejší místnost v kostele, kde se kněz připravuje na bohoslužbu
Závěr	ukončení stavby kostelů nebo kaplí na straně kněžiště s apsidou

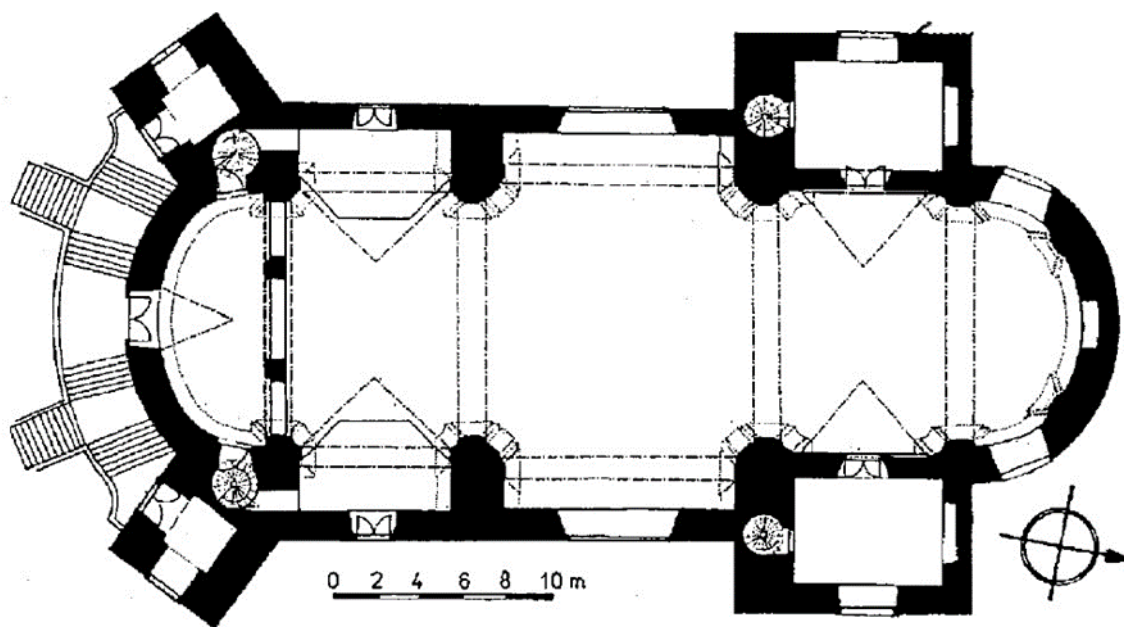
Seznam příloh

Obr. 1: Narys kostela.....	78
Obr. 2: Půdorys kostela	78
Obr. 3: Kresba rokokového schodiště	79
Obr. 4: Pohled na vesničku Neratov s kostelem před 2. světovou válkou	79
Obr. 5: Interiér původního barokního kostela.....	80
Obr. 6: Klenba nad presbytářem, tzv. česká placka	80
Obr. 7: Kostel v roce 1957.....	81
Obr. 8: Kostel v 70. letech 20. století.....	81
Obr. 9: Pohled na zbytky zadní části kostela (1972).....	82
Obr. 10: Pohled na zbytky kostela v 70. letech 20. století	82
Obr. 11: Kostel v roce 1980.....	83
Obr. 12: Poutní mše svatá v již vyklizeném kostele (90. léta 20. století).....	83
Obr. 13: Výstavba nové skleněné střechy v letech 2006-2008.....	84
Obr. 14: Letecký pohled na kostel s farou	84
Obr. 15: Prosklená střecha ve tvaru kříže	85
Obr. 16: Interiér kostela v noci	85
Obr. 17: Interiér kostela ve dne (2014).....	86
Obr. 18: Pohled na průčelí kostela v noci (2014).....	86
Obr. 19: Pohled na průčelí kostela ve dne (léto 2018)	87
Obr. 20: Pohled na kostel od hlavní silnice	87
Obr. 21: Pohled na kostel od fary.....	88
Obr. 22: Nové vybavení interiéru kostela (snímek z roku 2018).....	88
Obr. 23: Chráněná loď kostela, pohled zdola (2018).....	89
Obr. 24: Interiér kostela ve slunečním světle.....	89
Obr. 25: Pohled na svatostánek.....	90
Obr. 26: Večerní osvětlení Neratovské Madony	90
Obr. 27: Vyobrazení Panny Marie Nanebevzaté od Dr. Rechlíka	91
Obr. 28: Pohled na vstupní část kostela s kůrem	91
Obr. 29: Pohled na interiéru kostel z kůru.....	92
Obr. 30: Procesí z Rokytnice v Orlických horách do Neratova v roce 2018.....	92
Obr. 31: Neratovská pouť 2018	93
Obr. 32: Neratovská pouť 2018	93
Obr. 33: Neratovská pouť 2018 – řemeslný jarmark.....	94
Obr. 34: Poutní mše svatá 2018	94
Obr. 35: Duchovní a kulturní program neratovské pouti.....	95
Obr. 36: Příprava opláštění barokních bání	95
Obr. 37: Práce na barokní bání.....	96
Obr. 38: Nový zvon pro Neratov	96
Obr. 39: Instalace točitého schodiště do věží (22. listopadu 2018)	97
Obr. 40: Vyzvednutí barokních bání na věže kostela (22. listopadu 2018).....	97
Obr. 41: Pohled na obnovený kostel s barokními báními (jaro 2019).....	98
Obr. 42: Chráněná dílna Kopeček – Bartošovice v Orlických horách	98
Obr. 43: Přístavba k chráněné dílně Kopeček.....	99
Obr. 44: Obchod chráněné dílny Kopeček	99
Obr. 45: Výrobky keramické dílny Kopeček.....	100
Obr. 46: Logo Sdružení Neratov	100

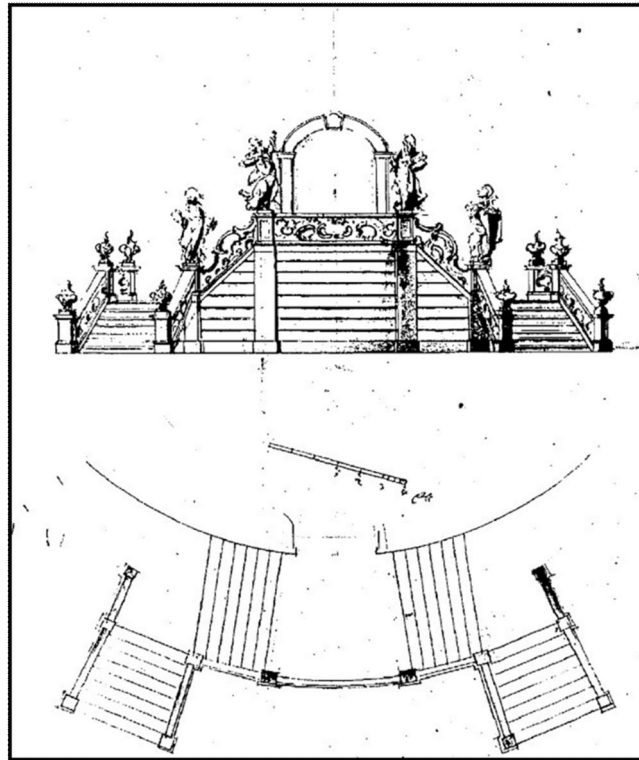
Obr. 47: Neratovský pivovar.....	101
Obr. 48: Varna neratovského pivovaru.....	101
Obr. 49: Zasazení stromu Olgy Havlové (vedle pivovaru).....	102
Obr. 50: Pamětní deska.....	102
Obr. 51: Základní škola speciální – Bartošovice v Orlických horách.....	103
Obr. 52: Chráněná dílna Králíky	103
Obr. 53: Občerstvení u Neratovských v Žamberku (areál léčebného ústavu Albertinum)	104
Obr. 54: Zahradnictví v Albertinu – projekt sociálního zemědělství Sdružení Neratov	104
Obr. 55: Zahradnictví v Albertinu	105
Obr. 56: Zahradnictví v Albertinu	105

Obr. 1: Nárýs kostela

Obr. 2: Púdorys kostela

Obr. 3: Kresba rokokového schodiště

Obr. 4: Pohled na vesničku Neratov s kostelem před 2. světovou válkou

Obr. 5: Interiér původního barokního kostela

Obr. 6: Klenba nad presbytářem, tzv. česká placka

Obr. 7: Kostel v roce 1957

Obr. 8: Kostel v 70. letech 20. století

Obr. 9: Pohled na zbytky zadní části kostela (1972)

Obr. 10: Pohled na zbytky kostela v 70. letech 20. století

Obr. 11: Kostel v roce 1980

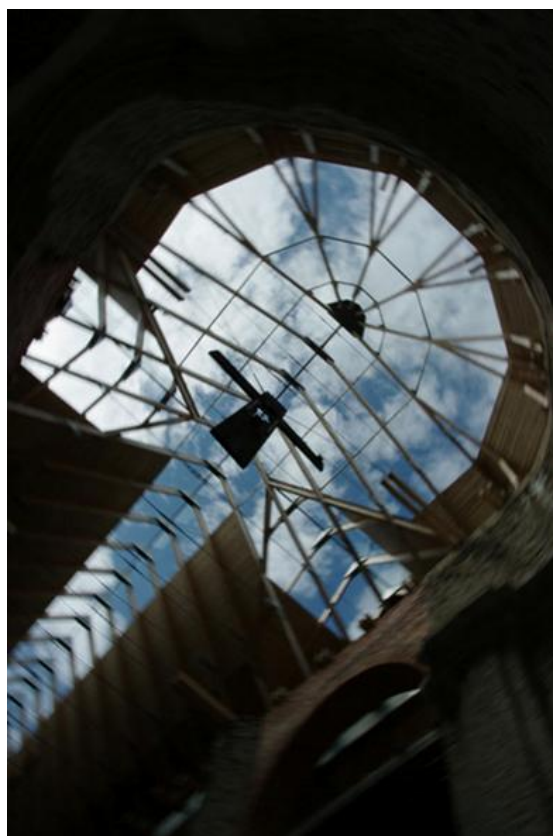
Obr. 12: Poutní mše svatá v již vyklizeném kostele (90. léta 20. století)

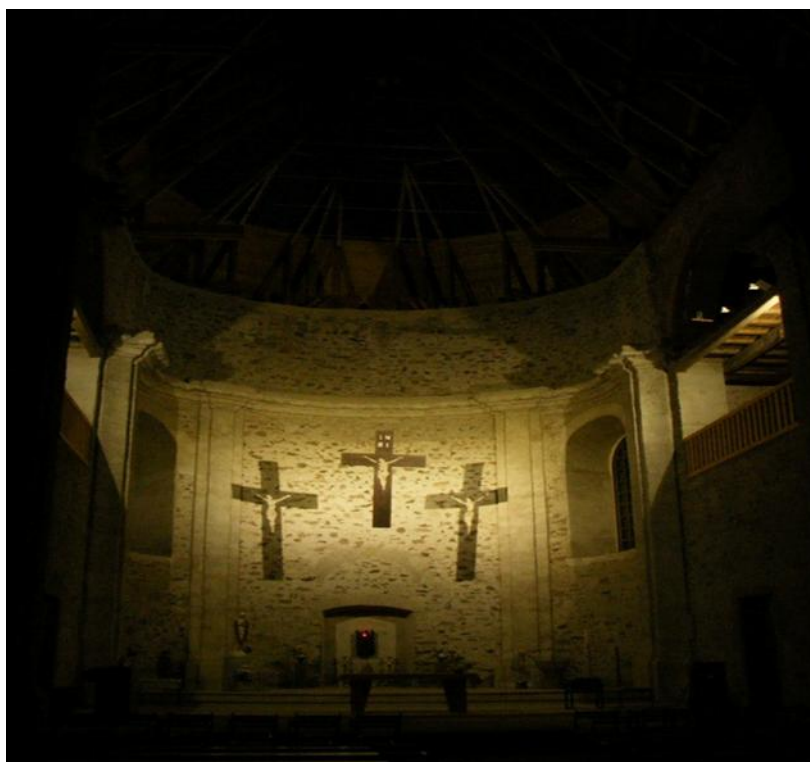
Obr. 13: Výstavba nové skleněné střechy v letech 2006-2008

Obr. 14: Letecký pohled na kostel s farou

Obr. 15: Prosklená střecha ve tvaru kříže

Obr. 16: Interiér kostela v noci

Obr. 17: Interiér kostela ve dne (2014)

Obr. 18: Pohled na průčelí kostela v noci (2014)

Obr. 19: Pohled na průčelí kostela ve dne (léto 2018)

Obr. 20: Pohled na kostel od hlavní silnice

Obr. 21: Pohled na kostel od fary

Obr. 22: Nové vybavení interiéru kostela (snímek z roku 2018)

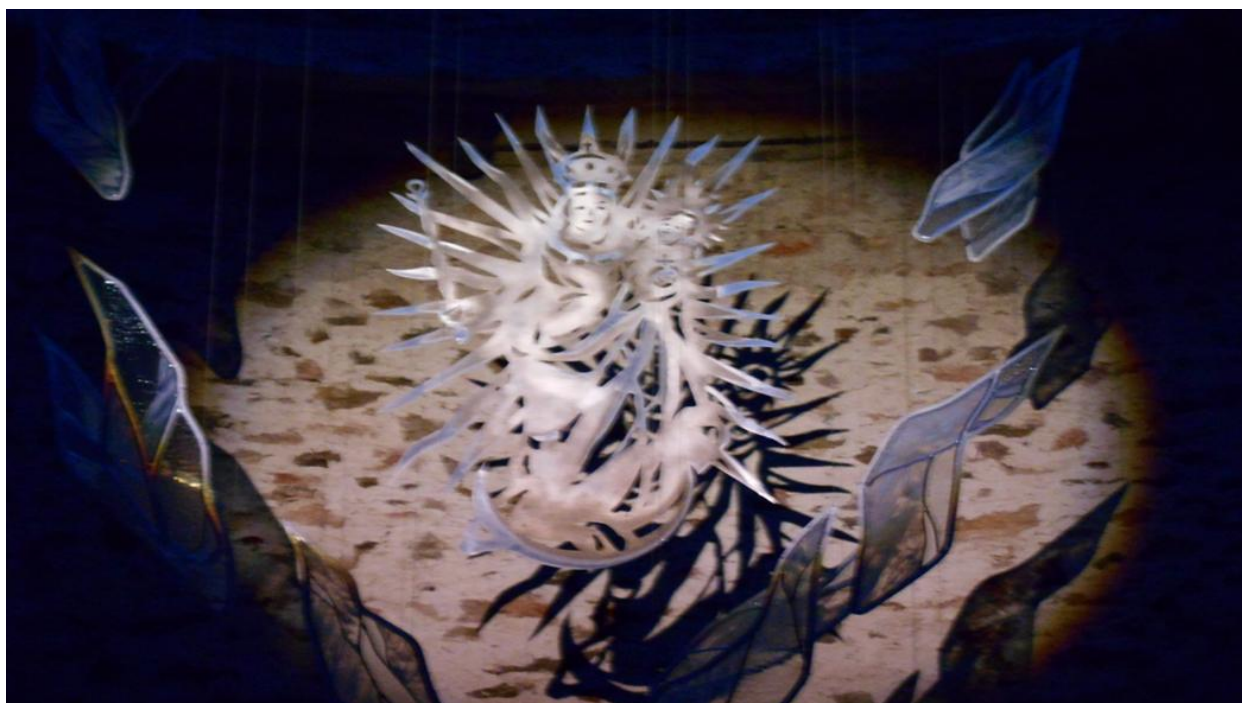
Obr. 23: Chrámová loď kostela, pohled zdola (2018)

Obr. 24: Interiér kostela ve slunečním světle

Obr. 25: Pohled na svatostánek

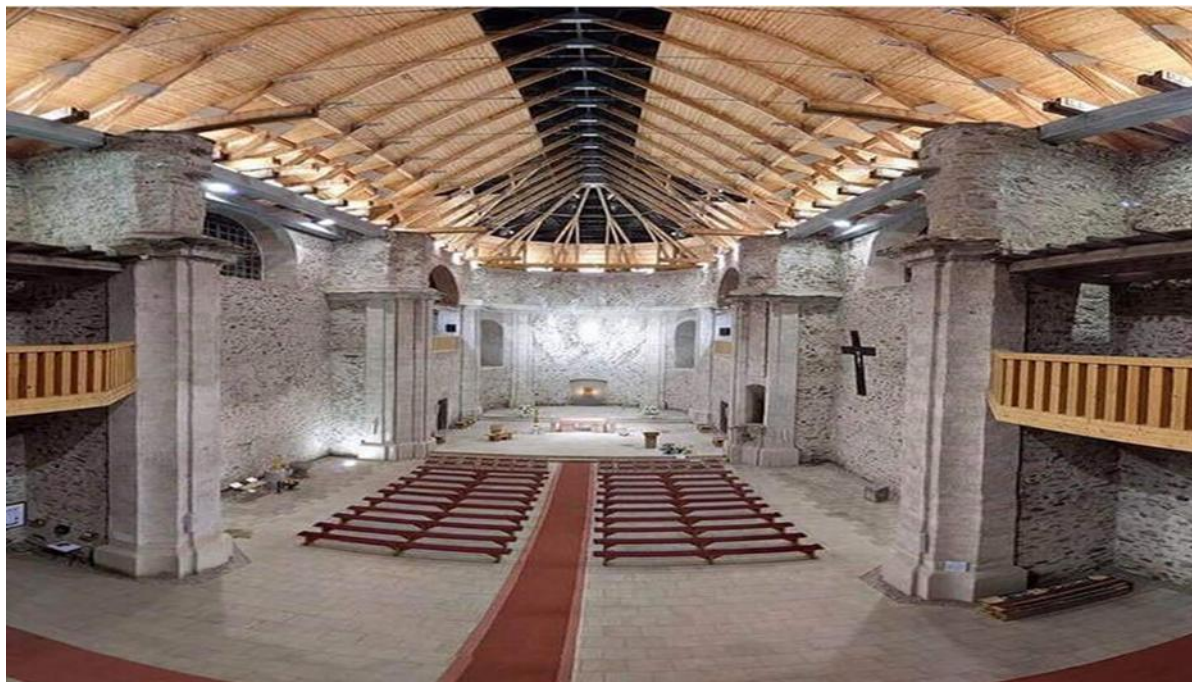
Obr. 26: Večerní osvětlení Neratovské Madony

Obr. 27: Vyobrazení Panny Marie Nanebevzaté od Dr. Rechlíka

Obr. 28: Pohled na vstupní část kostela s kůrem

Obr. 29: Pohled na interiér kostel z kůru

Obr. 30: Procesí z Rokytnice v Orlických horách do Neratova v roce 2018

Obr. 31: Neratovská pouť 2018

Obr. 32: Neratovská pouť 2018

Obr. 33: Neratovská pouť 2018 – řemeslný jarmark

Obr. 34: Poutní mše svatá 2018

NERATOVSKÉ POUTNÍ SLAVNOSTI

10. – 15. srpna 2018

DUCHOVNÍ PROGRAM

Pátek 10. 8.

17.30
Mše svatá

Sobota 11. 8.

7.30
Pěší procesí z Rokytnice
v Orł. h. do Neratova –
10 km, autobusový svoz
v 7.00 z Neratova
a 7.10 z Bartošovic
v Orł. h., zdarma

12.00
Anděl Páně

13.00
Mše svatá

15.30–22.00
Adorace v kapli

17.30
Růženec v kapli

Neděle 12. 8.

8.00
Ranní chvály

10.00

Mše svatá

12.00

Anděl Páně

17.30

Růženec

Pondělí 13. 8.

8.00

Ranní chvály

12.00

Anděl Páně

17.30

Růženec

20.00

Večerní chvály,
Mariánské litanie

Úterý 14. 8.

8.00

Ranní chvály

12.00

Anděl Páně

17.30

Růženec

20.00

Večerní chvály,
Mariánské litanie

Středa 15. 8.

8.00

Ranní chvály

10.00

Mše svatá a závěrečné
požehnání

KULTURNÍ PROGRAM

Pátek 10. 8.

19.00
Koncert Štěpána Raka

Sobota 11. 8.

11.00
Včelka mluví o své práci

12.00–14.00
Hry pro děti, malování
na obličej

14.30
Workshop muzikoterapie

15.00
Včelka mluví o své práci

15.00

Běh naděje proti rakovině –
trasa 4,5 km

16.00

Vysazení lípy Olgy Havlové

19.00

Filharmonie Hradec Králové,
klavír Ivan Klánský,
diriguje A. S. Weiser

Neděle 12. 8.

11.30

Včelka mluví o své práci

12.00–14.00

Hry pro děti, malování
na obličej

13.00

Noe, Jonáš a ti druzí –
divadélko na motivy
biblických příběhů

14.00

Workshop muzikoterapie

14.00

Včelka mluví o své práci

14.30

Hraje celá rodina:
Vážný i nevážený koncert
Ivana Klánského a jeho
hudební rodiny

O víkendu se na Vás v Neratově v Orlických horách těší také chráněné dílny Kopeček se svými výrobky. Pro děti jsou nachystány jízdy na ponících. V kostele představí výstava fotografií život Olgy Havlové k příležitosti jejích nedožitých 85. narozenin. Je připraven řemeslný jarmark a další podívaná. Občerstvení zajištěno. Na všechny akce je vstupné dobrovolné. Během slavností si můžete vychutnat výborné čepované pivo z místního pivovaru.

Pořadatelé: Římskokatolická farnost Neratov a Sdružení Neratov, z. s.

SPONZOŘI:

MINISTERSTVO
KULTURY

BUHLER

Dietfurt

www.neratov.cz | www.pivovarneratov.cz | www.kopecek.neratov.cz

Obr. 35: Duchovní a kulturní program neratovské pouti

Obr. 36: Příprava opláštění barokních bání

Obr. 37: Práce na barokní bání

Obr. 38: Nový zvon pro Neratov

Obr. 39: Instalace točitého schodiště do věží (22. listopadu 2018)

Obr. 40: Vyzvednutí barokních bání na věže kostela (22. listopadu 2018)

Obr. 41: Pohled na obnovený kostel s barokními báními (jaro 2019)

Obr. 42: Chráněná dílna Kopeček – Bartošovice v Orlických horách

Obr. 43: Přístavba k chráněné dílně Kopeček

Obr. 44: Obchod chráněné dílny Kopeček

Obr. 45: Výrobky keramické dílny Kopeček

Obr. 46: Logo Sdružení Neratov

Obr. 47: Neratovský pivovar

Obr. 48: Varna neratovského pivovaru

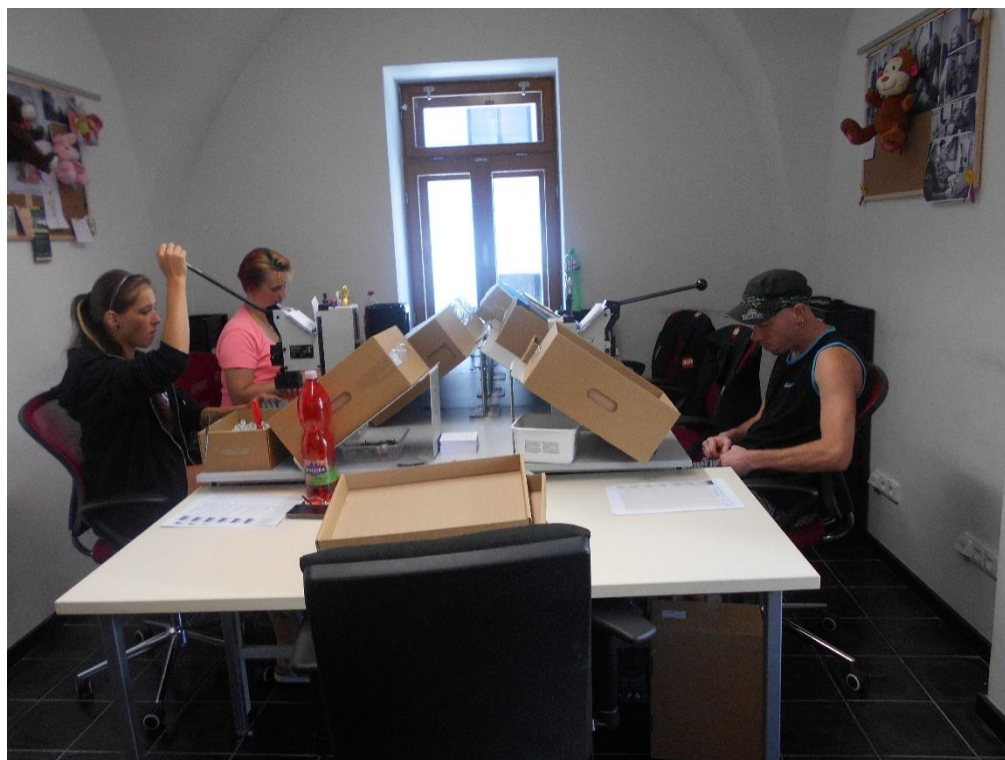
Obr. 49: Zasazení stromu Olgy Havlové (vedle pivovaru)

Obr. 50: Pamětní deska

Obr. 51: Základní škola speciální – Bartošovice v Orlických horách

Obr. 52: Chráněná dílna Králíky

Obr. 53: Občerstvení u Neratovských v Žamberku (areál léčebného ústavu Albertinum)

Obr. 54: Zahradnictví v Albertinu – projekt sociálního zemědělství Sdružení Neratov

Obr. 55: Zahradnictví v Albertinu

Obr. 56: Zahradnictví v Albertinu

ABSTRAKT

KŘÍŽOVÁ, E. *Poutní místo ve staletích: Historie a současnost poutního místa Neratov v Orlických horách*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Weis.

Klíčová slova: farnost, duchovní správa, kostel, poutní místo, sdružení

Práce se zabývá historií a současností poutního místa Neratov v Orlických horách. Sleduje vznik, zkázu a rekonstrukci poutního kostela. Popisuje obnovu poutního místa a život obce v dnešní době. Podává svědectví pamětníků a rodáků, kteří se tam narodili před 2. světovou válkou.

ABSTRACT

The site of pilgrimage in the centuries: Past and present of the pilgrimage site Neratov in Orlické hory

Key words: parish, spiritual administration, church, pilgrimage site, association

The work deals with the history and contemporary pilgrimage site of Neratov in Orlické hory. It follows the emergence, destruction and reconstruction of the pilgrimage church. It describes the restoration of the pilgrimage site and the life of the community nowadays. He gives testimony to the witnesses and the natives who were born there before the 2nd World War.